

**Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій**

МОРОЗ Діана Григорівна

**ВПЛИВ БАТЬКІВСЬКИХ УСТАНОВОК НА ВИБІР ЖІНКОЮ
ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА /
THE INFLUENCE OF PARENTAL ATTITUDES ON A WOMAN'S
CHOICE OF A MARRIAGE PARTNER**

**Спеціальність: 053 – Психологія
Освітньо-професійна програма – Психологія
Кваліфікаційна робота**

ТЕРНОПІЛЬ - 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ БАТЬКІВСЬКИХ УСТАНОВОК НА ВИБІР ЖІНКОЮ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА.....	7
1.1. Категорія «вибору» у психологічній науці.....	7
1.2. Психологічні особливості вибору шлюбного партнера.....	9
1.3. Батьківські установки як чинник вибору шлюбного партнера.....	17
Висновки до першого розділу	20
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ БАТЬКІВСЬКИХ УСТАНОВОК НА ВИБІР ЖІНКОЮ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА.....	22
2.1 Обґрунтування методів та методик дослідженняства та батьківства.....	22
2.2 Дослідження впливу батьківських установок на вибір шлюбного партнера.....	24
Висновки до другого розділу.....	33
Розділ 3. ПСИХОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА СІМЕЙНИХ ПРОБЛЕМ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ.....	34
3.1. Зміст програми психологічної профілактики сімейних проблем та оптимізації сімейних стосунків.....	34
3.2. Методичні рекомендації щодо оптимізації сімейних стосунків.....	39
Висновки до третього розділу.....	42
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45
ДОДАТКИ.....	52

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Дослідження впливу батьківських установок на вибір жінкою шлюбного партнера є актуальним з огляду на важливість сімейних цінностей та психологічних чинників, що впливають на формування стійких шлюбних стосунків. Сімейна соціалізація відіграє ключову роль у становленні особистості, а батьківські установки формують уявлення про взаємини, цінності, гендерні ролі та очікування від партнера. Особливої уваги тема набуває через соціокультурні зміни в сучасному суспільстві, яке характеризується трансформацією гендерних ролей, зростанням індивідуалізму та зміною сімейних моделей. У цьому контексті дослідження допомагає зрозуміти, як традиційні та сучасні цінності впливають на вибір шлюбного партнера.

Батьківські установки мають значний психологічний вплив, адже батьки є основними референтними особами у процесі соціалізації, формуючи базові уявлення жінки про довіру, любов та обов'язки. Аналіз цих чинників сприяє розумінню причин виникнення сімейних конфліктів, зокрема через невідповідність очікувань партнерів. Це робить тему корисною для психологів, соціальних працівників і освітян, які працюють із сім'ями, оскільки дозволяє розробляти рекомендації для побудови здорових сімейних стосунків. У сучасному світі, де зростає кількість розлучень, дослідження впливу батьківських установок є важливим для популяризації здорових моделей взаємин і сприяння створенню стабільних і щасливих шлюбів. Таким чином, ця тема є ваговою як з точки зору психологічної теорії, так і практичного застосування, забезпечуючи глибше розуміння ролі сімейного виховання у формуванні гармонійних стосунків у шлюбі.

Об'єкт дослідження – вибір жінкою шлюбного партнера.

Предмет дослідження – вплив батьківських установок на вибір жінкою шлюбного партнера.

Мета дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні й емпіричному вивченні впливу батьківських установок на вибір жінкою шлюбного партнера.

Реалізація поставленої мети передбачала виконання таких **завдань**:

1. Проаналізувати теоретико-методологічні підходи до вивчення проблеми впливу батьківських установок на вибір жінкою шлюбного партнера.
2. Проаналізувати батьківські настанови в контексті їх впливу на довготривалість, міцність стосунків та задоволеність ними.
3. Визначити та обґрунтувати концептуальні засади й на їх основі співвідношення батьківських настанов та особливостей вибору шлюбного партнера у жінок.
4. Розробити програму психологічної едукції щодо впливу батьківських настанов і їх впливу на подружні стосунки та розробити методичні рекомендації щодо оптимізації подружніх стосунків в сім'ї.

Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань використано такі методи: *теоретичні методи*: здійснено аналіз наукових джерел, що стосуються проблематики дослідження, для визначення сутності ключових понять; застосовано теоретичне моделювання та систематизація для розробки концептуальних засад дослідження;

емпіричні: методики: «Шкала сімейного оточення» (Р. Мус, адаптація С. В. Купріянова) – для дослідження соціального клімату в сім'ї, з якої особа походить, та визначення сформованих настанов; «Поведінка батьків і ставлення опитуваних до них» (Е. Шафер) – для з'ясування настанов, зумовлених особистими взаєминами з батьками; «Гісенський особистісний опитувальник» (Д. Бецкман, Е. Брачлер, Г. Річтер) – для визначення психологічного портрету шлюбних партнерів; «Методика діагностики міжособистісних стосунків» (Т. Лірі); *інтерпретаційні*: якісний аналіз (обробка даних, пояснення, узагальнення) сукупності емпіричних даних для

надання смислу отриманим у дослідженні результатам. Обробка даних проводилась з використанням комп'ютерної програми SPSS-17.

Експериментальна база дослідження: дослідно-експериментальною роботою було охоплено 80 одружених жінок віком від 21 до 54 років, що проживають у м. Вінниці та Вінницькій області.

Теоретико-методологічною основою дослідження є поєднання сучасних психологічних підходів до вивчення вибору шлюбного партнера та впливу батьківських настанов. Зокрема, базою для аналізу слугують психоаналітична теорія, теорії соціального вибору, когнітивно-поведінкові концепції, гендерні теорії, підходи до вивчення сімейних сценаріїв, соціокультурний підхід та експериментальні дослідження. Психоаналітична теорія (З. Фройд, К. Юнг) акцентує увагу на несвідомих мотивах і архетипах, таких як "аніmus" і "аніме", які формуються на основі дитячого досвіду і впливають на уявлення про партнера. Ці архетипи є важливими для розуміння глибинних психологічних механізмів вибору партнера. Теорії гендерних відмінностей акцентують увагу на різниці між чоловіками та жінками у виборі партнера. Жінки більше орієнтовані на емоційну близькість і інтуїцію, тоді як чоловіки проявляють раціональність і обдуманість. Ці відмінності формуються під впливом сімейних моделей і соціальних стереотипів. Теорії сімейних сценаріїв (С. Кратохвіл, Л. Термен, В. Томан) доводять, що життєві сценарії, засвоєні в батьківській сім'ї, впливають на вибір партнера та характер майбутніх стосунків у шлюбі. Негативний досвід у батьківській сім'ї часто призводить до формування "антисценаріїв", які також впливають на вибір.

Практична цінність проведеного дослідження полягає в тому, що отримані результати та розроблена програма «Психологічна профілактика сімейних проблем і оптимізація сімейних стосунків» можуть бути ефективно застосовані практичними психологами та фахівцями психологічних служб у роботі з подружніми парами. Зокрема, вони можуть використовуватися під

час надання психологічної допомоги, консультування, психокорекції та психотерапії, а також у рамках підготовки молоді до створення сім'ї.

Результати дослідження є корисними для створення психокорекційних програм, спрямованих на усвідомлення труднощів у подружніх взаєминах і покращення сімейних стосунків. Крім того, вони можуть бути застосовані у навчальному процесі при викладанні дисциплін, таких як «Психологія сім'ї», «Соціальна психологія», «Організація діяльності практичного психолога», «Психологічний супровід сім'ї», «Гендерна психологія» та «Сімейне консультування» у вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів та висновків до них, загального висновку, списку використаних джерел, який складається з 64 найменувань та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВПЛИВУ БАТЬКІВСЬКИХ УСТАНОВОК НА ВИБІР ЖІНКОЮ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА

1.1. Категорія «вибору» у психологічні науці

Аналіз робіт відомих закордонних (Дж. М. Б'юкенен, Н. І. Кабушкін, Д. Канеман, Ю. Козелецький, Н. І. Козлов, Т. В. Корнілова, Дж. Лерер, Р. І. Мокшанцев, Р. М. Нурев, С. Плаус, П. Словік, А. Тверські, М. А. Чумакова, Б. Шварц та ін.) і вітчизняних (Г. О. Балл, Л. В. Діденко та ін.) науковців свідчить, що психологічний зміст категорії «здійснення вибору» досліджується в багатьох теоріях. Однак часто чітке визначення цієї категорії відсутнє, що ускладнює дискусії та вирішення практичних і наукових завдань. Згідно з теорією соціального вибору Дж. М. Б'юкенена, соціальний вибір полягає у перетворенні індивідуальних вподобань на загальноприйнятні соціальні. Основою цієї теорії є принцип раціональної економічної поведінки, що застосовується у будь-якій сфері, включно з вибором шлюбного партнера [21].

К. Ерроу порівнює процес вибору з ринковою угодою, де ефективність обміну залежить від кооперації та принципу взаємності. Подружжя взаємодія теж ґрунтується на співпраці та взаємообміні енергією, вкладеною у стосунки [57; 58]. Якщо розглядати вибір партнера через призму соціального вибору, вступ до шлюбу є усвідомленим вибором, який сприяє розподілу ролей: чоловік забезпечує матеріальний добробут, а жінка виконує домашні обов'язки та виховує дітей. Обидві сторони оцінюють взаємну вигоду в цьому процесі.

Дж. Лерер наголошує, що тривале обдумування рішення не завжди гарантує його успішність, так само як і велика кількість інформації не завжди покращує якість вибору. Найкращі рішення виникають на основі поєднання логіки та інтуїції, тоді як спонтанні, емоційно забарвлені рішення можуть

призводити до помилок [60]. Таким чином, вибір партнера має враховувати як почуття, так і раціональні міркування.

Теорія прийняття рішень в умовах невизначеності (Д. Канеман, П. Словік, А. Тверскі) розглядає вибір як ситуацію, в якій результат невідомий заздалегідь. Вибір подружнього партнера теж є невизначеним, адже результати рішення проявляються лише з часом. У процесі вибору особа зводить кількість варіантів до одного на основі доступної інформації, при цьому негативний досвід у шлюбі впливає більше, ніж сам факт упущеної можливості [55; 56].

Чоловіки та жінки підходять до вибору по-різному. Жінки частіше керуються емоціями, інтуїцією та суб'єктивними відчуттями, тоді як чоловіки більш раціональні, прагматичні та відповідальні. Жінки зазвичай більш схильні до емоційного залучення, тоді як чоловіки оцінюють готовність до шлюбу та відповідність обраної партнерки своїм очікуванням [66].

У процесі вибору партнера особистість стикається з фрустрацією через потребу знайти баланс між бажанням бути в парі, оцінкою можливих варіантів, досвідом попередніх стосунків і страхом залишитися самотньою. У цьому процесі важливо враховувати як раціональні аргументи, так і емоційний аспект вибору. Це створює основу для подальшого теоретичного аналізу психологічних чинників вибору шлюбного партнера.

В Україні проблема вибору як психологічного явища вивчалася рядом дослідників у різних контекстах: прийняття рішень, життєвих стратегій, професійної орієнтації та особистісного розвитку. Зокрема, Віталій Роменець розглядав вибір через призму творчості та морального самовизначення, акцентуючи увагу на свободі особистості реалізовувати себе у світі. Іван Бех вивчав роль моральних і ціннісних орієнтирів, підкреслюючи важливість відповідальності у прийнятті рішень. Тетяна Титаренко досліджувала вибір у кризових життєвих ситуаціях, висвітлюючи адаптаційні стратегії до викликів. Олена Головаха та Наталія Паніна зосереджувалися на впливі

соціальних трансформацій на життєві перспективи та ціннісні орієнтації особистості. Людмила Лобанова приділяла увагу професійному вибору, досліджуючи вплив соціального середовища на самовизначення, а Світлана Максименко аналізувала психологічні механізми вибору в контексті особистісного розвитку.

Основними напрямками досліджень були моральний вибір (етичні дилеми та вплив цінностей), професійне самовизначення (особливості вибору професії), кризовий вибір (адаптація до складних життєвих ситуацій) та соціокультурні аспекти (вплив суспільних змін на прийняття рішень). Практичне значення цих досліджень охоплює освітню сферу, психотерапію та соціальну політику. Зокрема, розроблені програми сприяють професійній орієнтації, розвитку життєвих компетенцій та психологічній допомозі в складних ситуаціях.

Таким чином, українські психологи зробили вагомий внесок у розуміння проблеми вибору, підкреслюючи його ключову роль у розвитку особистості, адаптації до змін та гармонійній самореалізації. Їхні роботи залишаються актуальними для розв'язання сучасних психологічних та соціальних питань.

1.2. Психологічні особливості вибору шлюбного партнера

Психологічні чинники, які впливають на вибір подружнього партнера, є широко досліджуваною темою у сфері психології. Науковці пропонують різноманітні підходи до аналізу факторів, що визначають цей вибір, зокрема передумови, мотиви, їхню детермінацію та наслідки. Існуючі теорії поділяються на кілька основних груп: теорії, що пов'язують вибір з дитячо-батьківським досвідом; теорії гомогамії; концепції, що аналізують вибір через стадії або фільтри; та теорії змішаних детермінант. Особливу увагу заслуговують теорії, які пов'язують вибір партнера з дитячо-батьківським досвідом, адже вони підтверджують наявність впливу батьківських установок

на вибір шлюбного партнера. Ці теорії слугують базисом для подальших емпіричних досліджень.

Психоаналітична теорія З. Фрейда є однією з найвідоміших у цьому напрямі. Вона стверджує, що вибір партнера зумовлений особливостями розвитку на фалічній стадії, коли діти відчувають перші сексуальні потяги, переважно до батьків. Несвідоме перенесення почуттів до первинного об'єкта любові (батька або матері) на соціально прийнятний об'єкт призводить до вибору партнера, схожого на батьківську фігуру. За Фрейдом, чоловіки шукають жінок, які нагадують їхніх матерів, а жінки тяжіють до чоловіків, подібних до їхніх батьків [51; 52].

К. Г. Юнг також підкреслює значення несвідомих мотивів у виборі партнера. Він вводить поняття архетипових образів «аніма» і «аніmus» — несвідомих уявлень про ідеального партнера. У чоловіків «аніма» формується як образ жінки, що нагадує матір, і задовольняє потреби несвідомого. Якщо обрана жінка не відповідає цим моделям, виникає внутрішній конфлікт, адже позитивні почуття нівелюються негативними несвідомими реакціями. У жінок подібний архетип має назву «аніmus» і визначає образ чоловіка. Юнг наголошує, що свідомі та несвідомі аспекти взаємодіють у процесі вибору, причому сильна прихильність до батьків може як сприяти вибору партнера, так і блокувати його, ускладнюючи свідоме прийняття рішення.

Юнг також звертає увагу на те, що інстинктивний вибір партнера з метою продовження роду є найбільш природним. Водночас психологічно зрілі стосунки в шлюбі частіше виникають у другій половині життя, коли особистість досягає більшої гармонії між свідомими та несвідомими аспектами [60].

Ставлення до любові та шлюбу, як зазначає А. Адлер, формується в дитячі роки. Ці установки стають особливо виразними, коли людина стикається з питанням вибору шлюбного партнера. Наприклад, чоловік із комплексом неповноцінності зазвичай шукає партнерку, яка надасть йому

підтримку і турботу, що нагадують материнську [1]. Аналіз фройдистської та постфройдистських теорій вказує, що вибір партнера ґрунтується на несвідомому пошуку образу батька або матері. Юнгіанська концепція також пропонує ідеї «аніми» і «анімуса» — несвідомих архетипів жінки й чоловіка, які формуються в процесі дитячо-батьківських взаємин. Теорія А. Адлера підкреслює, що відповідність партнера внутрішнім комплексам, сформованим у дитинстві, є ключовою для вибору [57].

С. Кратохвіл висунув концепцію дублювання батьківських ролей, згідно з якою людина переносить у свою сім'ю модель відносин із батьківської. Особливу роль відіграють такі аспекти, як домінування одного з батьків [57]. Цей підхід узгоджується з фройдистським баченням, але зосереджується на повторенні батьківської моделі. Дослідження Л. Термена підтверджують, що гармонійні стосунки в батьківській родині сприяють формуванню здорових уявлень про сім'ю. Врівноваженість у дитинстві, теплі стосунки з батьками та відкритість у спілкуванні про стосунки позитивно впливають на майбутні подружні взаємини [14].

Концепція В. Томана розширює ці уявлення, наголошуючи на впливі стосунків між братами та сестрами на вибір партнера [16]. Ця теорія наголошує на тому, що у нових соціальних зв'язках людина прагне реалізувати моделі відносин, сформовані в сім'ї. Дослідження Е. Берна і Н. Пезешкіана підкреслюють роль життєвих сценаріїв, сформованих батьками, у визначенні важливих аспектів подружнього життя, таких як вік вступу до шлюбу, кількість дітей і характер взаємин [12; 17; 51].

Е. Г. Ейдемільер і В. В. Юстицкіс звертають увагу на те, що більшість життєвих сценаріїв людина переймає від батьків, що впливає на її уявлення про сім'ю. У випадку негативних стосунків із батьками може виникати «антисценарій», який відштовхується від неблагополучної моделі родини. Це може стосуватися обставин знайомства подружжя, тривалості шлюбу чи віку вступу в нього. За даними О. С. Прилепських, позитивне ставлення до батька формує прагнення обирати партнера, подібного до нього, тоді як негативне

ставлення сприяє уникненню таких аналогій, іноді навіть відкиданню ідеї сім'ї загалом [23; 24; 26].

М. І. Пірен вказує на значення характерологічних рис у розвитку конфліктів у молодій сім'ї. Суттєвими механізмами формування сім'ї є трансляція (копіювання батьківської моделі) і компенсація (доповнення або виправлення недоліків попереднього досвіду). Ці механізми впливають на вибір партнера та стратегії побудови сімейних взаємин [11]. Аналогічно, В. Д. Менделевич вважає, що шаблони сімейної поведінки формуються ще в дитинстві, базуючись на прогнозах і настановах, переданих батьками [29; 48].

К. Вітек у своїх дослідженнях довела, що розлучення батьків суттєво підвищує ризик розлучення у їхніх дітей. Виховання в неповній сім'ї також впливає на формування уявлень про шлюб і партнерські відносини. Імовірність розлучення дітей, батьки яких не розлучалися, становить лише 5% [34]. Отже, батьківська родина відіграє важливу роль у формуванні майбутніх сімейних взаємин та виборі партнера.

Згідно зі сценарієм соціалізації, описаним В. Н. Дружиніним, вибір шлюбного партнера складається з кількох етапів. Спочатку діти переймають модель стосунків із батьківської сім'ї, спостерігаючи за взаєминами батьків. Далі вони відтворюють ці моделі у своїх стосунках із сиблінгами, виконуючи різні ролі. Зрештою, на основі оцінки цих моделей і їх схожості з бажаними, молоді люди обирають партнера і будують власні сімейні стосунки, відтворюючи структуру ролей батьківської родини [46]. Важливим є те, що на вибір партнера впливають не лише дитячо-батьківські стосунки, а й взаємини із братами та сестрами.

На думку З. Цельмер, формування уявлень про подружні ролі відбувається через ототожнення себе з одним із батьків і спостереження за взаємодією між батьком і матір'ю. Образ батька протилежної статі є особливо визначальним у виборі партнера, який може нагадувати або, навпаки, контрастувати з цим образом [160].

Більшість психологічних підходів у цій сфері акцентують увагу на важливості дитячо-батьківських стосунків. Наприклад, М. Боуен, представник системної сімейної психотерапії, вважає, що вибір партнера залежить від рівня диференціації Я. Цей рівень, що включає здатність розрізняти власні почуття й думки, емоційну незалежність та адаптацію, формується в батьківській сім'ї. Молодь обирає партнерів, базуючись на цьому рівні, який також значною мірою визначається несвідомими емоціями та інстинктами [18].

К. Вітакер розглядає шлюб як взаємне доповнення партнерів, де кожен несвідомо очікує, що інший замінить йому батьківську фігуру, забезпечуючи захист і стабільність. Вибір партнера також залежить від того, наскільки він відповідає емоційним потребам, зокрема "моїй депресії" чи "моєму садизму". На думку автора, рівні емоційної зрілості, агресії та любові в партнерів зазвичай однакові [32; 33].

А. Б. Добрович та О. Ясічка описують несвідомі мотиви вступу до шлюбу, називаючи їх «пастками закоханості». До таких пасток належать романтична гра ролей, прагнення спорідненості душ, бажання реалізувати себе або уникнути самотності, а також матеріальна вигода, страх перед майбутнім та інші фактори [45].

В. М. Радчук наголошує на архетипових прагненнях до возз'єднання з «Іншим», які впливають на вибір партнера. Формування уявлень про партнера базується на батьківському імаго, що стає основою несвідомих комплексів. Це «зчитування» моделі взаємин із батьківської сім'ї впливає на уявлення про світ і визначає несвідомий вибір партнера [21].

Ю. Р. Сидорик виявила, що життєва перспектива сім'янина тісно пов'язана зі змістом і динамікою його сімейних взаємин. Ці взаємини впливають на формування таких параметрів, як оптимізм, диференційованість, локус контролю, напруженість і автономність у прогнозах молоді щодо майбутніх сімейних стосунків [49; 67]. За Е. В. Козловською, здатність до гармонійних подружніх стосунків значною мірою

залежить від подібності уявлень про сім'ю у партнерів, основу яких становить образ батьківської сім'ї.

Для чоловіків і жінок задоволення потреб у шлюбі має різне значення. При виборі партнера зазвичай віддається перевага тим, чії риси й поведінка забезпечують максимальне задоволення за мінімальних витрат. Теорія гомогамії наголошує на важливості спільності соціальних характеристик, таких як етнічна приналежність, релігія, соціальний клас, освіта, зовнішність і територіальна близькість. При цьому часто спостерігається шлюбний градієнт: чоловіки вибирають молодших жінок із нижчим соціальним статусом та освітою [57].

Д. Бірн зазначає, що подібність у настановах, рисах характеру й соціальних аспектах значною мірою сприяє шлюбному вибору. Лонгітюдні дослідження демонструють, що партнери, які мають схожий вік, рівень освіти, релігійні й політичні погляди, з часом стають ще подібнішими, що зміцнює їхні стосунки [19].

Р. Коч вводить поняття соціальних ролей, підкреслюючи, що успіх стосунків залежить не від конкретного змісту ролей, а від згоди між партнерами щодо їх виконання. Наприклад, чоловік, який очікує від дружини зосередженості на сім'ї, навряд чи вибере партнерку, орієнтовану на кар'єру [21].

Ще одна теорія пояснює вибір партнера схожістю цінностей, які забезпечують емоційну стабільність у стосунках. Спільні цінності сприяють взаєморозумінню та зміцненню емоційного зв'язку між партнерами. У разі значних розбіжностей у цінностях стосунки часто характеризуються тривожністю й нестабільністю [41].

Дж. МакКолл вважає, що основою шлюбного вибору є атракція, яка виникає у процесі взаємодії партнерів, коли кожен оцінює іншого з погляду задоволення власних потреб. Любов у такому контексті постає як форма обміну, де кожен партнер підтверджує ідеалізоване уявлення іншого про себе [43].

М. Яффі та Ф. Фенвік акцентують увагу на значенні сексуальної сумісності, яка визначається не лише технічними аспектами, а й взаємним потягом партнерів. Якщо ставлення до сексу у партнерів значно відрізняється, це може призводити до конфліктів і зниження гармонії у стосунках [14; 19].

Е. Фромм описує любов як взаємовигідний обмін, де кожен із партнерів отримує максимальну вигоду відповідно до своєї «цінності» на ринку особистостей. Таким чином, вибір партнера залежить від здатності задовольнити взаємні потреби й відповідати ідеалізованим уявленням [53].

Отже, основними чинниками шлюбного вибору є подібність у соціальних характеристиках, рольова й ціннісна сумісність, сексуальна привабливість і можливість задовольнити потреби одне одного. Ці фактори формують базу для подальшого вивчення подружніх стосунків.

Отже, представлена на рис. 1.1. Модель соціально-психологічних чинників вибору шлюбного партнера базується на чотирьох ключових категоріях, що впливають на цей процес. **Дитячо-батьківські стосунки** включають такі аспекти, як стиль прив'язаності та сімейна динаміка, які визначають моделі взаємин, засвоєні у дитинстві. Ці чинники формують емоційні очікування та схильність до вибору партнера, подібного до одного з батьків. **Культурні та соціальні норми** обумовлюють вибір партнера через традиції та очікування громади, спрямовуючи процес на відповідність соціальним стандартам. **Особистісні психологічні риси** охоплюють самооцінку та емоційні потреби, які впливають на готовність до стосунків та очікування від партнера. Людина обирає партнера, який може задовольнити її внутрішні потреби та підтримати особистісну стабільність.

Модель соціально-психологічних чинників вибору шлюбного партнера

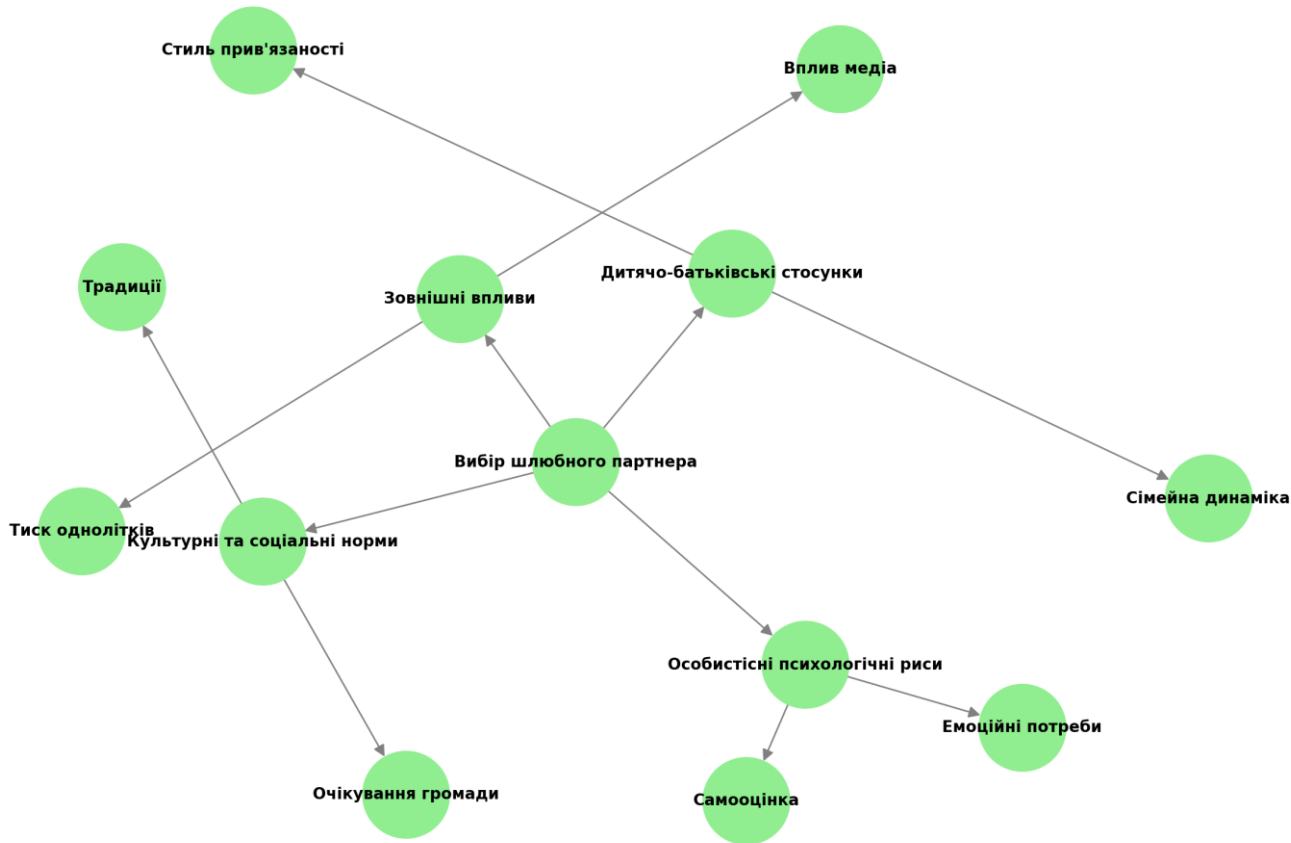

Рис. 1.1. Модель соціально-психологічних чинників вибору шлюбного партнера

Зовнішні впливи, такі як тиск однолітків і вплив медіа, сприяють формуванню ідеалів і очікувань щодо стосунків. Модель демонструє взаємозалежність між внутрішніми (особистісними та сімейними) і зовнішніми (культурними та соціальними) чинниками, які впливають на вибір партнера. Ефективність вибору залежить від збалансованості цих чинників, оскільки дисбаланс може призводити до конфліктів у шлюбі. Зазначені категорії пов'язані через ключовий аспект — пошук сумісності у цінностях, очікуваннях і емоційній підтримці. Модель також акцентує на важливості дитячо-батьківських стосунків, як базової основи для майбутніх стосунків. Здатність індивіда розуміти свої емоційні потреби та адаптуватися до зовнішніх впливів є вирішальною для гармонійного вибору партнера. Ця модель може слугувати основою для емпіричних досліджень і практичної роботи з парами.

Згідно з теорією Дж. Адамса [15], процес вибору подружнього партнера відбувається через проходження кількох стадій. На першому етапі формується початковий потяг, який ґрунтується на зовнішніх характеристиках, таких як фізична привабливість, товариськість, врівноваженість і спільні інтереси. Ці взаємини зміцнюються завдяки позитивним реакціям оточення, відчуттю спокою та затишку в компанії партнера, а також здобуттю статусу пари. На наступній стадії партнери розвивають взаємні зобов'язання та близькість, що сприяє глибшому емоційному зв'язку. Цей етап передбачає взаємне вивчення поглядів і цінностей, яке часто завершується ухваленням рішення про вступ у шлюб.

Інший підхід пропонує М. Макголдрік [26], який розглядає утворення пари через призму теорії сімейних систем. У цьому підході створення пари розглядається як розвиток нової структури взаємин, що включає процес взаємного пізнання та адаптації. Особливу роль у цьому процесі відіграє перерозподіл особистісних меж між партнерами, а також із їхніми родинами та друзями. У міру розвитку стосунків пара переглядає і переосмислює свої взаємини з іншими людьми, одночасно зміцнюючи власні кордони. Важливу роль у цьому відіграють як неформальні зміни, так і офіційні події, зокрема шлюбний ритуал, який закріплює новий статус і межі подружньої пари.

1.3. Батьківські установки як чинник вибору шлюбного партнера

Психологічна настанова — це початкова, переважно неусвідомлювана реакція на певну ситуацію, яка формує готовність людини до виконання завдань, спрямованих на задоволення власних потреб. Ця настанова слугує механізмом, який забезпечує орієнтацію в середовищі та адаптацію до конкретних умов діяльності.

Згідно з концепцією, батьківські настанови впливають на вибір подружнього партнера на несвідомому рівні. Цей вплив визначається внутрішніми потребами людини та пошуком їх задоволення через партнера, що формує базову емоційну реакцію — позитивну чи негативну.

Дж. Мід [19] розглядає соціальні настанови як психічні утворення, які виникають у результаті засвоєння досвіду референтних груп чи значущих осіб. У структурі особистості ці настанови виступають елементами «Я-концепції» і визначають соціально бажану поведінку. Таким чином, соціальні настанови є усвідомленим і закріпленим у знаковій формі типом поведінки, який узгоджується з нормами та цінностями соціуму. Водночас у теорії Л. І. Божович соціальні настанови пов'язуються з поняттям спрямованості особистості, яка визначає внутрішню позицію людини щодо соціального середовища та її схильність діяти певним чином у різних життєвих ситуаціях [14].

Е. Берн акцентує на тому, що через батьківські настанови формуються життєві й професійні сценарії, а також уявлення про гендерні ролі, шлюб і вибір партнера. На думку Е. Еріксона, такі настанови можуть обмежувати розвиток особистості, перешкоджаючи виявленню творчого потенціалу та щирості у стосунках. Е. Г. Ейдемільер та В. В. Юстицькіс зазначають, що більшість сценаріїв формується в батьківській сім'ї, де дитина постійно засвоює моделі поведінки через сприйняття батьківських інструкцій та настанов [12; 17].

Таким чином, психологічні та соціальні настанови, зокрема батьківські, є важливим чинником формування поведінки людини у сфері міжособистісних стосунків, вибору партнера та життєвих рішень.

Настанови формуються на основі попереднього досвіду і проявляються залежно від умов середовища, в якому перебуває людина. Особливу роль у цьому відіграють батьківські настанови, які є системою емоційного ставлення до дитини, її сприйняття батьками та методів взаємодії з нею. Ці настанови інтерналізуються і стають частиною особистості дитини, впливаючи на подальші життєві вибори, включаючи вибір шлюбного партнера.

О. Коннер у 1937 році запропонувала одну з перших систематизацій батьківських настанов, до якої увійшли прийняття і любов, очевидне

відторгнення, надмірна вимогливість та надмірна опіка. А. С. Співаковська розширила цей підхід, виділивши вісім типів батьківської любові, які відображають ставлення батьків до дітей: дієва любов, відсторонена любов, дієва жалість, відторгнення, презирство, переслідування, відмова та поблажливе відторгнення [13].

Батьківські настанови мають когнітивний, емоційний та поведінковий аспекти. Когнітивний компонент включає уявлення про батьківські ролі, образ дитини та репродуктивну норму. Емоційний аспект охоплює судження, оцінки і домінуючий емоційний фон щодо реалізації батьківських очікувань. Поведінковий компонент реалізується у взаємодії між батьками, стилі виховання та ставленні до дитини. На думку Р. В. Овчарової, батьківські настанови є складовою психологічної структури батьківства [12; 16].

Материнські настанови мають особливий вплив на психічний розвиток дитини. За Д. Віннікотом, ставлення матері до дитини починає формуватися ще до її народження і залежить від перших емоційних переживань. С. Броді виділила чотири типи материнських ставлень: органічна адаптація до потреб дитини, свідоме пристосування, байдужість, заснована на обов'язку, та непослідовність [19]. Ці материнські моделі впливають на формування особистості дитини та її настанов, які можуть несвідомо впливати на вибір шлюбного партнера.

Теоретичний аналіз настанов дозволяє виділити їх основні характеристики: стійкість, спрямованість поведінки, базові уявлення про світ і себе. Настанови слугують основою для важливих життєвих рішень, включаючи вибір подружнього партнера. Батьківські взаємини мають значний вплив на формування цих настанов. У подальших дослідженнях доцільно емпірично перевірити особливості впливу батьківських настанов на життєві вибори.

Висновки до 1 розділу

Аналіз категорії «вибору» в психологічній науці свідчить про багатогранність підходів до вивчення цього феномена. Відсутність єдиного визначення ускладнює як наукові дискусії, так і практичне застосування теоретичних положень. Теорія соціального вибору Дж. М. Б'юкенена підкреслює важливість раціональної поведінки, де вибір розглядається як перетворення індивідуальних вподобань у колективні. Ця теорія може бути застосована до шлюбних відносин, де партнерство базується на кооперації, розподілі ролей і взаємовигідній взаємодії.

Розглянуті теорії, зокрема підхід Дж. Лерера, наголошують на важливості балансу між логікою та інтуїцією у виборі партнера. Надмірне накопичення інформації може зашкодити процесу прийняття рішень, тоді як спонтанність без аналізу також не гарантує успішності вибору. Теорія прийняття рішень в умовах невизначеності Д. Канемана, П. Словіка і А. Тверські дозволяє оцінити вибір партнера як процес, де результат невідомий заздалегідь. Невизначеність змушує звужувати можливі варіанти, що залежить від особистих уподобань, схильності до ризику та рівня самосвідомості.

Гендерні відмінності у виборі шлюбного партнера відображають специфічні соціальні й психологічні риси чоловіків і жінок. Для жінок характерна емоційність, інтуїтивність і схильність до фантазування, тоді як чоловіки більше орієнтуються на раціональність, відповідальність і обдуманість. Ці відмінності формуються під впливом сімейного досвіду, соціальних стереотипів та особистісних цінностей.

Особливу увагу заслуговують психологічні аспекти вибору шлюбного партнера, пов'язані з дитячо-батьківськими взаєминами. Теорії З. Фрейда та К. Юнга акцентують на впливі несвідомих мотивів і архетипів, які формуються у дитинстві. Вибір партнера часто відображає внутрішні комплекси, архетипічні образи «аніми» чи «анімуса» і базується на емоційному досвіді, здобутому у стосунках із батьками.

Розвиток особистості в контексті сімейних взаємин визначає майбутню спрямованість людини у виборі партнера. Концепції С. Кратохвіла, Л. Термена та В. Томана підтверджують, що моделі взаємин із батьківської сім'ї дублюються у майбутніх подружніх стосунках. Негативний досвід може спричинити формування «антисценаріїв», які також впливають на вибір партнера.

Соціальні й культурні чинники, такі як етнічна належність, віросповідання, соціальний статус і цінності, також відіграють важливу роль у виборі партнера. Теорії гомогамії підкреслюють значення спільності в поглядах, соціальних характеристиках і життєвих цілях. Рольова сумісність є ключовою умовою гармонійного партнерства, тоді як схожість цінностей забезпечує емоційну стабільність у шлюбі.

Емпіричні дослідження, зокрема К. Вітек, доводять, що сімейний досвід, отриманий у дитинстві, впливає на здатність людини створювати стабільні партнерські стосунки. Розлучення батьків чи виховання у неповній сім'ї підвищує ризик конфліктів і розлучень у майбутніх шлюбах.

Батьківські установки є важливим чинником формування особистості й вибору шлюбного партнера. Вони включають когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти, які визначають стиль виховання, рольові моделі й емоційне сприйняття дитини. Різні типи материнських і батьківських настанов впливають на розвиток дитини, її здатність до емоційної прив'язаності й вибору партнера, здатного задовольнити її потреби.

Теоретичний аналіз свідчить про необхідність подальшого емпіричного дослідження взаємозв'язків між дитячо-батьківськими взаєминами, психологічними установками та вибором партнера. Це дозволить глибше зрозуміти механізми формування життєвих сценаріїв, які впливають на важливі рішення в дорослому житті.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ БАТЬКІВСЬКИХ УСТАНОВОК НА ВИБІР ЖІНКОЮ ШЛЮБНОГО ПАРТНЕРА

2.1. Обґрунтування методів та методик дослідження

Здійснивши теоретичний аналіз наукових підходів вибору подружнього партнера та поняття батьківських настанов в контексті впливу на вибір подружнього партнера, ми дійшли висновку, що багато з них наголошують на впливі дитячого досвіду взаємовідносин з батьками та стосунків батьків між собою на подальший перебіг дорослого життя, особливо на вибір шлюбного партнера та на процес встановлення стосунків із ним. Тепер вважаємо за необхідне емпірично дослідити, якими саме є ці зв'язки та яким чином впливають батьківські настанови на вибір шлюбного партнера.

З огляду на результати теоретичного аналізу, ми вирішили дослідити емпірично три головні сфери взаємовідносин учасників опитування.

Для вивчення соціального клімату в сім'ї, з якої походить досліджуваний індивід, а також для аналізу сформованих у нього настанов, ми використали опитувальник «Шкала сімейного середовища Moos», адаптований С. В. Купріяновим. Цей інструмент дозволяє оцінити показники за трьома основними напрямками:

1. **Стосунки:** згуртованість, експресивність, конфліктність.
2. **Особистісне зростання:** незалежність, орієнтація на досягнення, інтелектуально-культурна орієнтація, орієнтація на активний відпочинок, моральні аспекти.

3. **Управління сімейною системою:** організація, контроль.

Опитувальник містить 90 тверджень, які респонденти підтверджували або спростовували відповідно до їхніх спогадів про батьківську сім'ю (додаток А.2).

Для аналізу того, які настанови респонденти засвоїли з власного досвіду взаємин із батьками, ми використали опитувальник ПОР (поведінка

батьків і ставлення до них), розроблений Е. Шафером. Він складається з 50 тверджень, на які респонденти відповідали «так» або «ні» окремо для матері та для батька. Опитувальник дозволяє оцінити такі аспекти:

- позитивний інтерес,
 - директивність,
 - ворожість,
 - автономність,
 - непослідовність,
 - близькість,
 - критику.
- Це дозволяє окремо діагностувати стосунки з кожним із батьків (додаток А.3).

Для аналізу того, як респонденти сприймають своїх партнерів, було використано Гіссенський особистісний опитувальник (розроблений D. Beckman, E. Brachler, H. E. Richter). Ця методика спрямована на оцінку соціальних настанов і реакцій, що робить її особливо корисною для аналізу взаємин між подружніми партнерами. Опитувальник оцінює шість шкал, кожна з яких має два полюси:

1. **Соціальне схвалення:** від низької соціальної репутації до високої.
2. **Домінантність:** від доміантності (низькі значення) до слухняності (високі значення).
3. **Контроль:** від відповідальності (високі значення) до безвідповідальності (низькі значення).
4. **Домінантний настрій:** від позитивного настрою (низькі значення) до депресивного (високі значення).
5. **Відкритість – замкнутість:** відкритість (низькі значення) і замкнутість (високі значення).
6. **Соціальні здібності:** від комунікабельності (низькі значення) до закритості (високі значення).

Респондентам було запропоновано оцінити 40 пар протилежних суджень, які характеризують їхнього подружнього партнера. Жінки оцінювали своїх чоловіків, що дозволило глибше зрозуміти динаміку їхніх стосунків.

Характеристика вибірки. Дослідженням охоплено 80 осіб (80 жінок). Це – соціально активні люди дорослого віку від 21 до 54 років, що належать до різних поколінь, професій і соціальних статусів: студенти, підприємці, державні службовці, викладач. Більшість учасників опитування є представниками міст (97%). З батьками проживає 19% пар, решта 81% проживають окремо.

2.2. Дослідження впливу батьківських установок на вибір жінкою шлюбного партнера

У цьому розділі проведено аналіз середніх показників за всіма шкалами, що дозволило окремо охарактеризувати вибірку жінок за кожним досліджуваним параметром. Також здійснено обчислення середніх значень за результатами соціограми, тесту малюнків і анкети для чоловіків і жінок у контексті їхніх батьківських та актуальних сімей. Окремо представлено й проаналізовано таблиці узгодженості, які використовуються для оцінки та порівняння вибірки за порядковими шкалами, що мають умовні значення (1, 2, 3 тощо), а не метричними.

Таблиця 2.1.

Середні значення складових соціального клімату батьківських сімей в яких проживали жінки

Параметр	Середній показник	Характеристика
Згуртованість	7,2	Висока згуртованість, сильне емоційне об'єднання, взаємна підтримка та близькість між членами родини.
Експресивність	6,8	Висока відкритість у спілкуванні, вільне вираження почуттів та емоційна взаємодія.
Конфлікт	5	Помірна напруженість у стосунках, яка не є домінуючою, але може виникати через різні погляди чи інтереси.

Незалежність	5,3	Баланс між підтримкою індивідуальності членів родини та впливом сімейних традицій.
Орієнтація на досягнення	6,4	Значний акцент на успіху, цілеспрямованості та стимулюванні особистісного розвитку.
Інтелектуально-культурна орієнтація	5,7	Помірна зацікавленість родини в інтелектуальних і культурних цінностях.
Орієнтація на активний відпочинок	4,1	Низька увага до спільних розваг, спорту чи подорожей.
Морально-етичні аспекти	6,6	Висока значущість етичних норм, правил поведінки та загальних цінностей у сім'ї.
Організація	5,6	Достатній рівень порядку і структурованості в повсякденному житті.
Контроль	4,2	Порівняно низький рівень контролю, що сприяє більшій свободі дій для членів сім'ї.

Результати дослідження клімату батьківських сімей жінок свідчать про особливості сімейної динаміки за різними параметрами. Згуртованість у таких сім'ях має високий показник (7,2), що вказує на сильне емоційне об'єднання, взаємну підтримку та близькість між членами родини. Експресивність також є на високому рівні (6,8), що відображає відкритість у спілкуванні, вільне вираження почуттів та емоційну взаємодію.

Середній рівень конфліктності (5,0) свідчить про помірну напруженість у стосунках, яка не є домінуючою, але може виникати через різні погляди чи інтереси. Показник незалежності (5,3) демонструє баланс між підтримкою індивідуальності кожного члена сім'ї та впливом традицій. Водночас орієнтація на досягнення (6,4) вказує на акцент на успіху, цілеспрямованості та стимулюванні особистісного розвитку.

Інтелектуально-культурна орієнтація в сім'ях жінок має середній рівень (5,7), що свідчить про зацікавленість родини в розвитку інтелектуальних і культурних цінностей, хоча цей аспект не є домінуючим. Низький рівень орієнтації на активний відпочинок (4,1) вказує на те, що сім'ї приділяють менше уваги спільним розвагам, спорту чи подорожам. Проте високий рівень морально-етичної орієнтації (6,6) свідчить про значущість етичних норм, правил поведінки та загальних цінностей у цих родинах.

Середній рівень організації (5,6) демонструє достатній порядок і структурованість у повсякденному житті, що сприяє стабільності сімейних процесів. Водночас низький рівень контролю (4,2) вказує на менш суворе регулювання поведінки членів родини, що дає більше свободи у діях.

У підсумку, батьківські сім'ї жінок характеризуються теплим і підтримуючим кліматом, де цінуються згуртованість, емоційна відкритість, морально-етичні принципи та орієнтація на досягнення. Водночас меншого значення надається контролю та активному відпочинку, що впливає на загальну динаміку сімейних відносин.

Таблиця 2.2.

**Середні значення параметрів поведінки батьків у сім'ях в яких
проживали жінки**

Параметр	Мама	Тато	Інтерпретація
Позитивний інтерес	3	3	Помірний рівень тепла, турботи і залученості у стосунки з дітьми.
Директивність	3	2,2	У матерів середній рівень контролю, у батьків — нижчий, що свідчить про меншу схильність до диктату.
Ворожість	2,6	2,6	Низька ворожість у поведінці як матерів, так і батьків, що вказує на доброзичливість у взаєминах.
Автономність	3,4	3,6	Висока підтримка самостійності дитини як з боку матері, так і батька.
Непослідовність	3,3	3,1	Дещо підвищений рівень непослідовності, що може вказувати на змінність у підходах до виховання.

Аналіз особливостей поведінки батьків у сім'ях, де виховувалися жінки, демонструє певні характерні риси виховання з боку як матерів, так і батьків. Матері проявляють помірний рівень позитивного інтересу (3,0), що свідчить про тепле і турботливе ставлення до дітей. Вони мають середній рівень директивності (3,0), що вказує на помірний контроль над поведінкою дітей.

Низький рівень ворожості (2,6) свідчить про відсутність конфліктності чи агресивності у взаєминах. Високий показник автономності (3,4) говорить про те, що матері підтримують незалежність дитини, сприяють її самостійності. Водночас дещо підвищений рівень непослідовності (3,3) може вказувати на змінність у реакціях або підходах до виховання, що може впливати на стабільність взаємин.

У поведінці батьків також спостерігається помірний рівень позитивного інтересу (3,0), що демонструє їхню увагу та залученість у стосунки з дітьми. Низький рівень директивності (2,2) свідчить про меншу схильність до контролю та нав'язування власної думки. Ворожість у поведінці батьків (2,6) також є низькою, що підкреслює їхню спокійну і доброзичливу взаємодію з дітьми. Найвищий серед усіх показників рівень автономності (3,6) свідчить про готовність батьків підтримувати самостійність дитини, сприяти її розвитку як незалежної особистості. Помірний рівень непослідовності (3,1) може вказувати на певну гнучкість у підходах до виховання, але також може створювати ситуації нестабільності у взаєминах.

Загалом поведінка батьків у цих сім'ях характеризується помірною турботою, доброзичливістю, підтримкою автономності дитини і низькою ворожістю. Водночас дещо підвищена непослідовність може впливати на розвиток відчуття стабільності у дітей. Висока автономність як у матерів, так і у батьків свідчить про значну підтримку самостійності, що є важливим для формування незалежності і впевненості в собі у дітей.

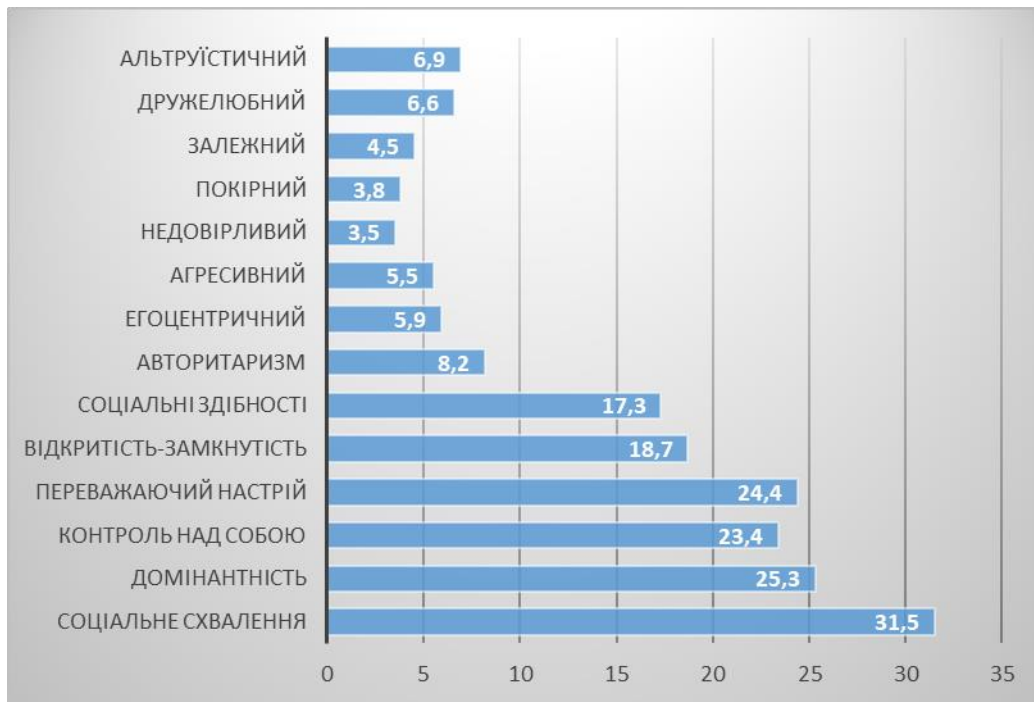

Рис. 2.1. Результати соціальних настанов і типів ставлення жінок:

Аналіз результатів дослідження соціальних настанов і типів ставлення жінок дозволяє зробити низку важливих висновків. У сфері соціальних настанов найбільш вираженим є прагнення до соціального схвалення (31,5), що свідчить про високу орієнтацію на суспільні норми і бажання отримати позитивну оцінку від оточення. Також виявлено підвищений рівень домінантності (25,3), який свідчить про схильність до лідерства та контролю у взаєминах. Рівень самоконтролю (23,4) вказує на здатність жінок до регулювання власної поведінки, що є важливим для гармонійного партнерства. Переважаючий позитивний емоційний настрій (24,4) створює сприятливу атмосферу для взаємин, а баланс між відкритістю і захистом особистого простору (18,7) забезпечує комфортну взаємодію. Помірно низький рівень соціальних здібностей (17,3) може обмежувати ефективність комунікації у великих групах, проте низький показник авторитаризму (8,2) свідчить про небажання використовувати примушення чи жорсткий контроль.

Щодо типів ставлення до оточення, жінки демонструють низький рівень егоцентричності (5,9) і агресивності (5,5), що вказує на їхню доброзичливість і помірний баланс між особистими потребами та інтересами

інших. Дуже низький рівень недовірливості (3,5) свідчить про відкритість і готовність до довірчих стосунків. Помірно низький рівень покірності (3,8) підкреслює прагнення до рівності у взаєминах. Рівень залежності (4,5) вказує на здатність жінок зберігати самостійність, водночас відчуваючи потребу у підтримці. Високі показники дружелюбності (6,6) та альтруїзму (6,9) демонструють орієнтацію на підтримку позитивної атмосфери, взаєморозуміння і допомогу оточуючим.

Загалом, жінки проявляють себе як соціально орієнтовані, доброзичливі й альтруїстичні особистості, з помірним прагненням до лідерства і контролю у взаєминах. Вони здатні підтримувати гармонійні стосунки, орієнтовані на взаємну повагу, відкритість і підтримку. Це створює передумови для ефективного партнерства як у соціальному, так і в особистісному контексті.

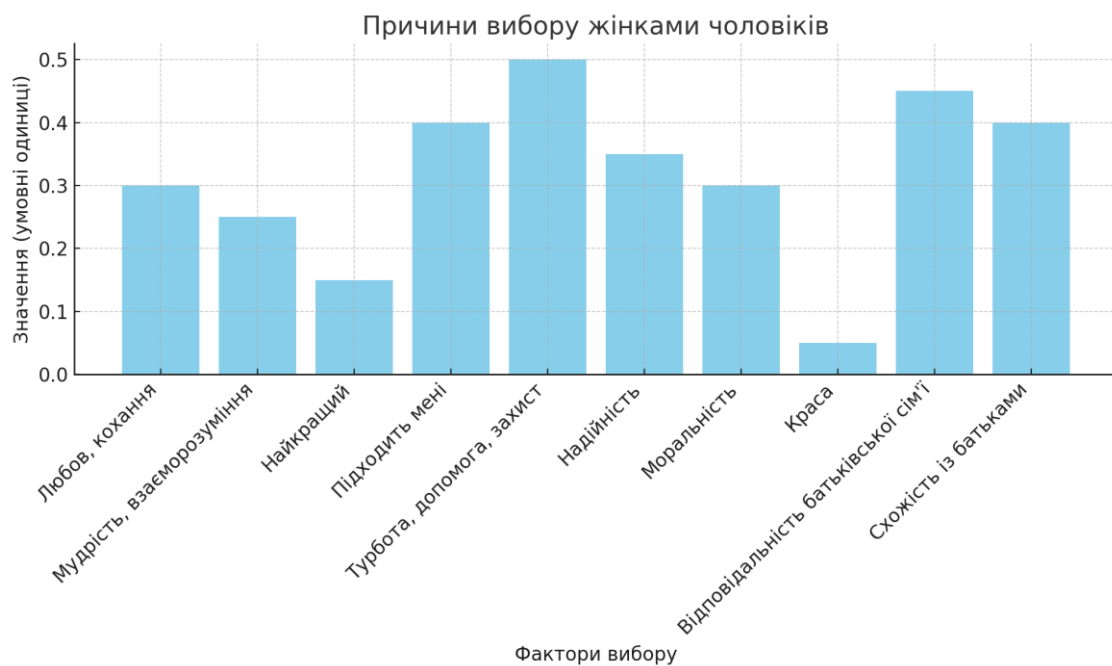

Рис. 2.2. Фактори вибору шлюбного партнера жінкою

Аналіз причин вибору жінками чоловіків показує, що найбільш важливими факторами у процесі прийняття рішення є емоційні, моральні та соціальні аспекти. Турбота, допомога та захист мають найвищий показник серед усіх категорій, що свідчить про значущість для жінок почуття безпеки, підтримки та впевненості у стосунках. Любов і кохання є другим за

важливістю фактором, підкреслюючи сильний емоційний компонент у виборі партнера. Жінки високо цінують мудрість і взаєморозуміння, які формують основу зрілих та гармонійних взаємин, побудованих на взаємоповазі та довірі.

На другому рівні важливості знаходяться такі чинники, як моральність і надійність. Моральні якості партнера, його етична поведінка та відповідальність грають значну роль, адже вони створюють основу для стабільних і довірливих стосунків. Надійність партнера є важливою складовою, що забезпечує впевненість у майбутньому.

Досвід у батьківській родині та схожість партнера із батьками мають також високий вплив на вибір. Це вказує на значущість дитячих моделей стосунків, які формують очікування жінок щодо їхніх майбутніх партнерів. Особливо важливим є те, що жінки часто підсвідомо шукають партнерів, які відповідають або доповнюють їхній досвід взаємин із батьками.

Менш важливими факторами є фізична привабливість і краса, які мають найнижчі показники. Це свідчить про те, що зовнішність партнера відіграє другорядну роль у порівнянні з його емоційними, моральними та соціальними якостями. Жінки більше орієнтуються на пошук глибоких, стійких та гармонійних стосунків, у яких домінують взаємна підтримка, любов і взаєморозуміння.

Загалом, вибір партнера для жінок базується на прагненні до стабільних і гармонійних стосунків, що ґрунтуються на спільних цінностях, моральності та емоційній близькості. Це демонструє важливість сімейних цінностей і дитячого досвіду у формуванні критеріїв вибору партнера.

Кореляційний аналіз показав, що на задоволеність шлюбним партнером і міцність стосунків впливають як особистісні риси, так і моделі поведінки, засвоєні в батьківській сім'ї. Автономність матері позитивно корелює із задоволеністю шлюбним партнером (коефіцієнт 0.283, $p=0.020$), що свідчить про важливість автономної моделі поведінки матері для формування позитивних уявлень про партнерство. Також позитивний вплив на

задоволеність має альтруїзм партнерів (коефіцієнт 0.257, $p=0.035$), що підкреслює значення самопожертви у стосунках. Однак високі господарсько-побутові очікування (коефіцієнт -0.287, $p=0.018$) і батьківсько-виховні очікування (коефіцієнт -0.242, $p=0.046$) знижують рівень задоволеності, вказуючи на те, що завищені вимоги до ролей у побуті й вихованні дітей створюють напруження у стосунках. Замкнутість (коефіцієнт -0.243, $p=0.046$) негативно впливає на задоволеність, підкреслюючи значення відкритості у шлюбі.

Таблиця 2.3.

Кореляційний аналіз досліджуваних факторів впливу батьківських установок на вибір шлюбного партнера у жінок

№	Змінна	Коефіцієнт задоволеності	Значущість задоволеності	Коефіцієнт міцності	Значущість міцності
1	Згуртованість	-0.061	0.621	0.217	0.076
2	Експресивність	0.120	0.330	0.108	0.380
3	Автономність матері	0.283	0.020	0.072	0.560
4	Позитивний інтерес батька	0.061	0.628	0.242	0.050
5	Непослідовність батька	0.063	0.617	-0.306	0.012
6	Соціальне схвалення	0.205	0.094	0.214	0.080
7	Домінантність	0.190	0.120	0.395	0.001
8	Відкритість / замкнутість	-0.243	0.046	-0.367	0.002
9	Соціальні здібності	-0.018	0.886	0.025	0.840
10	Егоцентричний	-0.195	0.111	-0.359	0.003
11	Недовірливий	-0.154	0.209	-0.326	0.007
12	Альтруїстичний	0.257	0.035	0.094	0.447
13	Особистісна ідентифікація	-0.015	0.903	0.011	0.931
14	Господарсько-побутові очікування	-0.287	0.018	-0.264	0.029
15	Батьківсько-виховні очікування	-0.242	0.046	-0.066	0.594

16	Господарсько-побутові домагання	0.015	0.905	-0.048	0.696
17	Батьківсько-виховні домагання	0.111	0.369	0.103	0.405
18	Домагання соціальної активності	-0.025	0.837	0.277	0.022
19	Емоційно-психотерапевтичні домагання	-0.107	0.383	0.047	0.701
20	Задоволеність шлюбним партнером	1.000	-	0.382	0.001
21	Міцність стосунків	0.382	0.001	1.000	-

Щодо міцності стосунків, домінантність партнерів має сильний позитивний зв'язок (коефіцієнт 0.395, $p=0.001$), що свідчить про важливість чіткого розподілу ролей і лідерства у стосунках. Водночас непослідовність батька в дитинстві негативно корелює з міцністю стосунків (коефіцієнт -0.306, $p=0.012$), вказуючи на значення стабільної батьківської моделі для побудови гармонійних взаємин. Замкнутість (коефіцієнт -0.367, $p=0.002$) та егоцентричний стиль (коефіцієнт -0.359, $p=0.003$) також мають негативний вплив на міцність, наголошуючи на важливості відкритості й взаємного врахування інтересів у парі. Недовірливість (коефіцієнт -0.326, $p=0.007$) підриває міцність стосунків, що свідчить про необхідність довіри для довготривалих взаємин. Водночас соціальна активність партнерів позитивно корелює з міцністю стосунків (коефіцієнт 0.277, $p=0.022$), підкреслюючи значення спільної діяльності поза межами сім'ї.

Узагальнюючи, задоволеність шлюбним партнером і міцність стосунків залежить від низки факторів. Позитивно впливають такі риси, як альтруїзм, відкритість, соціальна активність і домінантність, а також позитивні моделі поведінки, засвоєні від батьків. Негативно на стосунки впливають замкнутість, егоцентризм, недовірливість, а також завищені господарсько-побутові та виховні очікування. Отримані результати вказують на значний вплив батьківських моделей та індивідуальних особливостей на якість і тривалість шлюбних взаємин.

Висновки до другого розділу

На основі теоретичного аналізу наукових підходів до вибору подружнього партнера та впливу батьківських настанов встановлено, що дитячий досвід взаємин із батьками та спостереження за їхньою взаємодією мають значний вплив на вибір партнера та побудову стосунків. Цей досвід формує несвідомі установки, які переносяться на подружні стосунки в дорослому житті. Теоретичний аналіз підкреслює необхідність емпіричного дослідження зв'язків між батьківськими настановами і вибором партнера, щоб визначити характер їхнього впливу на шлюбні стосунки.

Для аналізу соціального клімату в батьківських сім'ях, засвоєних настанов і сприйняття подружніх партнерів використовувалися такі методики, як «Шкала сімейного середовища Моос», опитувальник ПОР (Е. Шафер) і Гіссенський особистісний опитувальник. Ці інструменти дали змогу отримати цінну інформацію про міжособистісну динаміку, рівень конфліктності, емоційну близькість, директивність та інші аспекти, які формують основу вибору партнера.

Результати дослідження показали, що позитивні установки, засвоєні в дитинстві, сприяють вибору конструктивного партнера та гармонійним стосункам, тоді як негативні установки зумовлюють вибір партнерів, які відповідають деструктивним сценаріям, що ускладнює стосунки. Соціальний клімат у батьківських сім'ях респондентів характеризувався високою згуртованістю та емоційною відкритістю, хоча спостерігався помірний рівень конфліктності. Показники автономності та морально-етичної орієнтації батьків позитивно корелюють із задоволеністю шлюбом, тоді як завищені очікування щодо побутових або виховних ролей, недовірливість і замкнутість негативно впливають на якість і міцність стосунків.

РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА СІМЕЙНИХ ПРОБЛЕМ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ СІМЕЙНИХ СТОСУНКІВ

3.1. Зміст програми психологічної профілактики сімейних проблем та оптимізації сімейних стосунків

У ході теоретичного та емпіричного дослідження виявлено, що батьківські настанови впливають на вибір подружнього партнера. Залежно від їхнього характеру, цей вплив може бути конструктивним або руйнівним. Якщо настанови позитивні, партнер обирається у відповідності до них і сприймається сприятливо. У разі негативних настанов вибір зупиняється на партнері, який відповідає цим установкам, але сприймається негативно. Таким чином, характер батьківських настанов значною мірою визначає подальше сімейне життя подружжя.

На етапі констатувального дослідження встановлено сильний зв'язок між негативними батьківськими настановами та вибором партнера, що підкреслює необхідність проведення психокорекційної роботи з такими парами.

У межах профілактики сімейних проблем та оптимізації стосунків було висунуто такі припущення:

Усвідомлення впливу батьківських настанов на вибір партнера сприятиме підвищенню особистої відповідальності за стосунки, що, у свою чергу, покращить їх якість.

Найефективнішими методами роботи в цьому напрямі є поєднання парного консультування та групової психологічної корекції.

Програма, розроблена нами, базується на таких теоретичних принципах:

Ставлення найближчого кола людей, в якому формується особистість, закарбовується в її несвідомому сприйнятті й згодом впливає на подальший перебіг усіх стосунків, особливо стосунків у парі та виборі подружнього партнера.

Особистість, що перебуває у задовільних стосунках у парі, формується під впливом адекватних батьківських настанов, які базуються на емоційному прийнятті та ясності, послідовності вимог. Першим кроком до покращення стосунків є усвідомлення впливу батьківських настанов на вибір партнера та перебіг взаємовідносин. Усвідомлення несвідомих мотивів і чинників є базовим принципом психоаналітичної психотерапії.

Існує необхідність взяття на себе відповідальності за партнерські стосунки. Це головний крок до зрілих відносин. Е. Фромм, автор праці «Мистецтво любити», вважає, що любити та будувати здорові стосунки може тільки особистісно зрілий індивід. А головним індикатором зрілості є взяття на себе відповідальності за своє життя та за все, що в ньому відбувається [53]. 5) Одне із завдань психокорекції – налагодження контакту між Дитиною, Дорослим і Батьком за структурою особистості Е. Берна. Автор зазначає, що більшість конфліктів і непорозумінь існують між людьми, які спілкуються з позицій Дитини чи Батька. У тих ситуаціях, у яких вдається спілкуватись з позиції Дорослого, відбувається вихід із конфлікту й стає можливою побудова зрілих взаємовідносин. Тому важливим є намір інтегрувати Дорослого та показати способи його залучення в стосунки [12]. 6) Робота з почуттями. Непрожиті, затиснуті в свідомості емоції часто є своєрідним бар'єром між партнерами. Будь-які непроговорені чи не проявлені емоції та почуття залишаються зі своїм власником, у ньому. На думку А. Ф. Єрмошина, «часто мета психокорекції – змусити вийти почуття, «потекти». Це дозволяє «розтопити лід» між партнерами та налагодити близькість [48]

Розроблена програма поєднує в собі консультування пар та групову роботу. Консультування дає перший позитивний досвід того процесу, що відбувається далі, формує певну довіру до психокорекційного процесу. Проте головні завдання виконуються в процесі групової взаємодії. О. О. Фільц вважає, що саме групові форми психотерапії мають багато переваг в умовах сучасного «постсоціалістичного» суспільства, зокрема з огляду на глибоко закладену схильність наших людей до колективних форм

переживання; знижену здатність до автономних форм поведінки на противагу західним суспільствам; культурну «незвичність» індивідуальної психотерапії [14]. В основу групової роботи покладено принципи, озвучені групі.

Тренінг будувався на базових принципах роботи в групі, класифікованих І. В. Вачковим [27]:

- принцип «тут і тепер» орієнтує учасників на аналіз процесів, які відбуваються в групі на поточний момент. Це почуття, думки, тілесні реакції, що сприяють глибокій рефлексії учасників, розвиває за допомогою його навички самоаналізу;

- принцип «щирості й відкритості» сприяє отриманню та наданню іншим чесного зворотного зв'язку, тобто тієї інформації, яка важлива кожному учасникові, яка запускає не лише механізми самосвідомості, а й механізми міжособистісної взаємодії в групі; принцип «Я» забезпечує концентрацію уваги на процесах самопізнання, самоаналізу та рефлексії, вчить брати відповідальність на себе і приймати себе та інших такими, якими вони є; особливо важливий для психотерапії подружніх пар;

- принцип «активності» передбачає обов'язкову активну участь всіх присутніх у тому, що відбувається на тренінгу;

- принцип «конфіденційності» забезпечує створення атмосфери психологічної безпеки та саморозкриття. Він полягає у нерозголошенні того, що обговорюється в групі, тобто все, що відбувається в стінах тренінгу, в них і залишається.

Програма спрямована на усвідомлення впливу батьківських настанов на вибір партнера для шлюбу та створення конструктивних стосунків у подружніх парах. Основними завданнями є: встановлення довірливих взаємин як основи для відкритості партнерів та усвідомлення ними власних проблем; аналіз і розуміння негативних і позитивних батьківських настанов, а також життєвих сценаріїв, що впливають на вибір партнера (включаючи опрацювання дитячого досвіду, самопізнання, самосприйняття та отримання

інсайтів); інтеграція усвідомленого досвіду у подружні стосунки з акцентом на прийняття відповідальності за їхню якість; реструктуризація стосунків із формуванням нових конструктивних сценаріїв; сприяння особистісному розвитку учасників та створення емоційної близькості між партнерами.

Програма розрахована на подружні пари, які мають труднощі у стосунках. Учасники – чоловіки та жінки віком від 24 до 33 років, які перебувають у шлюбі від 3 до 10 років. Тривалість програми становить три місяці, а її реалізація відбувалася на базі Київського Гештальт Університету за участю восьми подружніх пар.

програми, відображеної в таблиці, полягає у структурованій психологічній допомозі для профілактики сімейних проблем та оптимізації стосунків у подружніх парах. Програма реалізується в три етапи:

Таблиця 2.1

Структура психологічної програми щодо профілактики сімейних проблем та оптимізації сімейних стосунків

Етап	Форма роботи	Тривалість	Завдання	Методи
I. Актуалізація та усвідомлення	Консультування пар	2 години	- Формування атмосфери довіри;	- Гештальт-терапія;
			- Нове осмислення існуючих проблем;	- Символдрама;
			- Прийняття відповідальності за якість стосунків.	- Психологічне консультування;
				- Інші підходи (неспецифічні види психотерапії).
II. Пропрацювання впливу батьківських настанов	Групова психокорекція	24 години	- Пропрацювання дитячих переживань;	- Символдрама;

			- Інтеграція Его;	- Тілесно-орієнтована терапія;
			- Корекція психологічних захистів;	- Психодрама;
			- Реструктуризація психологічних механізмів;	- Парадоксальні інтервенції.
			- Формування здатності до самостійного вибору реакцій у складних ситуаціях.	
III. Стабілізація та засвоєння	Консультування пар	2 години	- Закріплення змін у поведінці та особистісних якостях.	- Гештальт-терапія;
				- Біхевіоральні підходи;
				- Клієнт-центрована терапія.

1. Перший етап (актуалізація та усвідомлення):

Форма роботи: Консультування пар.

Тривалість: 2 години.

Завдання:

Формування атмосфери довіри.

Нове осмислення існуючих проблем.

Прийняття відповідальності за якість стосунків.

Методи: Гештальт-терапія, символдрама, психологічне консультування, інші підходи.

2. Другий етап (пропрацювання впливу батьківських настанов):

Форма роботи: Групова психокорекція.

Тривалість: 24 години.

Завдання:

Пропрацювання дитячих переживань і інтеграція Его.

Корекція психологічних захистів і реструктуризація психологічних механізмів.

Формування здатності до самостійного вибору реакцій у складних ситуаціях.

Методи: Символдрама, тілесно-орієнтована терапія, психодрама, парадоксальні інтервенції.

3. Третій етап (стабілізація та засвоєння):

Форма роботи: Консультування пар.

Тривалість: 2 години.

Завдання:

Закріплення змін у поведінці та особистісних якостях.

Методи: Гештальт-терапія, біхевіоральні підходи, клієнт-центрована терапія.

Програма включає комплексну роботу з подружніми парами, яка базується на різних психотерапевтичних методах. Основна увага приділяється усвідомленню впливу дитячого досвіду, батьківських настанов та зміні деструктивних сценаріїв взаємодії. Важливим є поступовий перехід від усвідомлення проблем до їх корекції та стабілізації отриманих змін.

3.2. Методичні рекомендації щодо оптимізації сімейних стосунків

Ось методичні рекомендації для оптимізації сімейних стосунків, які допоможуть створити гармонійний мікроклімат у родині та сприяти емоційному благополуччю:

1. Комунікація: основа порозуміння

Слухайте активно: виявляйте зацікавленість, не перебивайте співрозмовника, запитуйте уточнення.

Діалог замість монологу: діліться своїми почуттями, але також давайте можливість висловитися іншим.

Час без гаджетів: виділяйте мінімум 30 хвилин на день для сімейного спілкування без техніки.

Рефлексія: обговорюйте разом, як кожен провів день, що було приємного чи важкого.

2. Сімейні традиції

Встановіть щотижневу «сімейну вечерю» або кіновечір.

Святкуйте дрібні перемоги разом (успіхи дитини, важливі дати).

Започаткуйте «щасливий ранок вихідного дня» – спільні сніданки чи прогулянки.

3. Ролі та обов'язки

Розподіліть обов'язки між усіма членами сім'ї відповідно до віку (наприклад, дитина може допомагати з простими завданнями).

Уникайте надмірного навантаження одного з членів родини.

Підтримуйте один одного: іноді обмінюйтеся обов'язками, щоб уникнути рутинності.

4. Емоційна підтримка

Не знецінюйте почуття: ставтеся серйозно до проблем кожного, навіть якщо вони здаються дріб'язковими.

Приділяйте увагу дитині, запитуючи про її емоційний стан після школи чи позакласних занять.

Практикуйте «обійми дня» – щонайменше 8 обіймів на день для емоційного зв'язку.

5. Якісний час разом

Заплануйте спільне хобі (наприклад, малювання, настільні ігри, кулінарію).

Організуйте сімейні прогулянки чи пікніки на вихідних.

Разом виконуйте фізичну активність (наприклад, йога або катання на велосипедах).

6. Розв'язання конфліктів

Вирішуйте конфлікти одразу, не допускаючи їх накопичення.

Уникайте звинувачень, використовуйте конструктивні фрази («Мені неприємно, коли...» замість «Ти завжди...»).

Шукайте компроміс: враховуйте потреби кожного, знаходячи рішення, яке задовольняє всі сторони.

7. Роль батьків як моделі

Власною поведінкою демонструйте повагу, толерантність, чесність.

Заохочуйте дитину вчитися самостійно висловлювати думки та розв'язувати свої маленькі проблеми.

8. Підтримка здорового способу життя

Впроваджуйте сімейні ритуали здорового харчування (наприклад, готування разом).

Заохочуйте фізичну активність: походи, ігри на свіжому повітрі.

Забезпечуйте режим дня: спільний сон дитини та батьків має бути стабільним.

9. Увага до дитини молодшого шкільного віку

Допомагайте дитині з уроками, але не робіть їх за неї – підтримуйте в самостійності.

Заохочуйте участь дитини у прийнятті сімейних рішень (наприклад, вибір фільму чи меню на вечерю).

Обговорюйте шкільні справи та підтримуйте у складних ситуаціях.

10. Розвиток духовної близькості

Практикуйте вдячність: разом перелічуйте речі, за які ви вдячні кожного дня.

Спілкуйтеся про сімейні цінності та плани.

Підтримуйте віру в себе та свої сили кожного члена сім'ї.

Рекомендації спрямовані на створення теплого і підтримувального середовища, яке зміцнює довіру та підвищує якість спілкування в родині.

Висновки до третього розділу

На основі результатів дослідження було розроблено програму психологічної допомоги, яка базується на ключових принципах психотерапії та корекційної роботи. Основою програми є інтеграція таких принципів: усвідомлення впливу дитячого досвіду й несвідомих чинників на вибір партнера; формування відповідальності за якість подружніх взаємин як основи особистісної зрілості; залучення методів групової роботи, які забезпечують безпечне середовище для відкритості, рефлексії й емоційної взаємодії.

Розроблена програма складається з трьох етапів: *Актуалізація та усвідомлення* – встановлення довірливих стосунків і переосмислення впливу батьківських настанов. *Пропрацювання впливу батьківських настанов* – аналіз дитячого досвіду, корекція деструктивних моделей і формування нових стратегій поведінки. *Стабілізація та засвоєння змін* – закріплення результатів і розвиток навичок емоційної близькості в парі.

Ефективність програми підтверджується її спрямованістю на формування глибокої рефлексії, емоційної відкритості та відповідальності за взаємини. Методичні рекомендації, розроблені на основі дослідження, можуть бути використані для оптимізації сімейних стосунків і формування гармонійного мікроклімату в родині.

Таким чином, дослідження підтверджує важливість батьківських настанов у формуванні життєвих сценаріїв і виборі подружнього партнера, а також демонструє ефективність психологічної підтримки для покращення якості та стабільності сімейних стосунків.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз теоретико-методологічних підходів до вивчення впливу батьківських установок на вибір шлюбного партнера. Теоретичний аналіз засвідчив багатогранність підходів до вивчення вибору партнера. Розглянуті теорії підкреслюють вплив дитячого досвіду взаємин із батьками, моделей поведінки та несвідомих установок на вибір партнера. Теорії соціального вибору, інтуїтивного прийняття рішень та психологічного впливу архетипів (З. Фройд, К. Юнг) показують, що вибір партнера значною мірою залежить від емоційного та поведінкового досвіду, закладеного в дитинстві. Особливу увагу приділено гендерним відмінностям у виборі партнера, які також формуються під впливом сімейних цінностей і соціальних стереотипів.

2. Аналіз батьківських настанов у контексті їх впливу на довготривалість, міцність стосунків і задоволеність ними. Результати досліджень підтвердили, що батьківські установки суттєво впливають на якість подружніх стосунків. Позитивні настанови, такі як емоційна підтримка, автономність та морально-етична орієнтація батьків, сприяють задоволеності шлюбом і його міцності. Негативні установки, включаючи недовірливість, завищені очікування та деструктивні моделі поведінки, пов'язані з конфліктами та зниженням якості стосунків. Вплив установок, засвоєних у батьківських сім'ях, є критично важливим для формування моделей взаємодії у шлюбі.

3. Визначення концептуальних засад і співвідношення батьківських настанов з особливостями вибору шлюбного партнера у жінок. На основі теоретичного аналізу й емпіричних даних встановлено, що батьківські установки формують несвідомі моделі поведінки, які впливають на вибір партнера. Емоційна відкритість, згуртованість і автономність батьків сприяють конструктивному вибору партнера, тоді як конфліктність і непослідовність спричиняють вибір партнерів, які відповідають деструктивним сценаріям. Концептуальні засади програми базуються на інтеграції знань про вплив дитячих моделей на формування партнерських

взаємин, зокрема врахування гендерних відмінностей та особистісних установок.

4. Розробка програми психологічної едукції щодо впливу батьківських настанов на подружні стосунки Розроблено програму, яка включає три основні етапи: усвідомлення впливу батьківських настанов, корекцію деструктивних моделей і стабілізацію змін у стосунках. Програма ґрунтується на принципах групової психокорекції, таких як відкритість, активність і конфіденційність, що сприяють рефлексії та покращенню якості стосунків. Основна мета програми – допомогти учасникам усвідомити деструктивні моделі, трансформувати їх у конструктивні та сформувати відповідальність за партнерські взаємини. Методичні рекомендації, розроблені на основі дослідження, можуть бути використані для оптимізації сімейних стосунків і формування гармонійного мікроклімату в родині.

Отже, отримані результати свідчать про ключову роль батьківських настанов у формуванні моделей вибору партнера та динаміки стосунків. Розроблена програма сприяє підвищенню особистісної зрілості, відповідальності за стосунки та створенню гармонійних подружніх взаємин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми досліджень сучасної сім'ї в Україні / Т.М. Яблонська // Український соціум. 2004. № 2 (4). С. 80-84.
2. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. Київ: МАУП, 2001. 96 с.
3. Боришевський М. Й. Дорога до себе: від основ суб'єктності до вершин духовності: монографія. Київ: Академ. видав, 2010. 416 с.
4. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної молодшої сім'ї. Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки. Луцьк, 2010. № 9. 14.
5. Буленко Т. В. Тенденції розвитку української сім'ї та її проблеми на сучасному етапі / Т. В Буленко // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2001. Т. III, ч. 4. С. 20–24.
6. Варга А. Я. Системная семейная психотерапия : курс лекций / А. Я. Варга. СПб. : Речь, 2001. 245 с.
7. Ващенко І. В. Особливості сімейних взаємин у сучасних подружніх парах / І. В. Ващенко, Л. В. Кондрацька // Наука і освіта. 2005. № 3–4. С. 13 – 17.
8. Вербець В. В. Соціологія : навч. посіб. / В. В. Вербець, О. А. Субот, Т. А. Христюк. Київ: КОНДОР, 2009. 550 с.
9. Вірна Ж.П. Адаптаційний профіль задоволеності життям особистості. Проблеми сучасної психології. 2013. № 2. С. 20–25.
10. Говорун Т. В. Гендерна психологія : навчальний посібник / Т.В. Говорун, О. М. Кікінежді. Київ: Вид. центр «Академія», 2004. 308 с.
11. Гордєєва Н. О. Змінювання сім'ї в умовах трансформації суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціолог. наук : 64 спец. 22.00.06 «Соціологія культури, науки та освіти» / Н.О. Гордєєва. Харків, 2000. 20 с.

12. Діагностичні методики: збірник / уклад.: М.В. Лемак, В.Ю. Петрище. Вид. 2-ге, виправл. Ужгород :Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.: іл. ISBN 978-617-531-048-9
13. Дмитренко А.К. Соціально-психологічні чинники стабільності шлюбу у перші роки подружнього життя: Автореф. дис. канд. психол. наук, 19.00.05 / А.К. Дмитренко; КГУ ім. Т.Г. Шевченко. Київ, 1989. 21 с.
14. Долинська Л. Підготовка молоді до сімейного життя (соціальнопсихологічний тренінг) /Л. Долинська, Т. Демидова. Київ: Вид-во Нац. пед. унту ім. М. Драгоманова. Київ, 2002. 73 с.
15. Іващенко А.С. Психологічні чинники міжособистісних стосунків у молодих подружніх ПАРАХ. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. № 5. С. 1–12
16. Кемпбел Р. П'ять мов любові у подружжі / Р. Кемпбел, Г. Чепмен. Львів: Свічадо, 2008. 188 с.
17. Киричук О.В. Проблеми психології педагогічної взаємодії / О.В. Киричук // Психологія: Респ. наук.-метод. зб. редкол.: О.В. Киричук (відп. ред.) та ін. Київ: Освіта, 1991. Вип. 37. – С. 3–12.
18. Кікінежді О. М. Ідентифікація як соціально-психологічний феномен диференціації статі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Кікінежді Оксана Михайлівна. Київ, 2012. 44 с
19. Класифікація психічних і поведінкових розладів: Клінічний опис і вказівки по діагностиці. 2-е вид. Київ: Сфера, 2005. 308 с.
20. Кляпець О. Я. Життєві завдання особистості як умова реалізації її шлюбно-сімейних домагань // Наук. студії із соц. та політ. психології: Зб. ст. / АПН України, Ін-т соц. та політ. психології. Київ: Міленіум, 2007. Вип. 16 (19). С. 205-214.
21. Кляпець О.Я. Психологічні чинники вибору молодою людиною цивільного шлюбу: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.05 / О.Я.

Кляпець. Київ, 2000. 238 с.

22. Козловська Е. В. Гармонійні стосунки в сім'ї як фактор особистісного зростання / Е. В. Козловська // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету : зб. наук. пр. Рівне, 2008. № 41. С. 82–85.
23. Козловська Е. В. Психологічна готовність молодого подружжя до гармонізації стосунків : дис. ... канд. психол. наук. / Е. В. Козловська. Київ, 2010.
24. Козловська Е. В. Феномен психологічної готовності молодого подружжя до гармонізації стосунків / Е. В. Козловська // Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка. Київ, 2010. Т. XII, ч. 2. С. 115–122.
25. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ: Рад. шк., 1989. 608 с.
26. Котлова Л.О., Саух І.Д. Психологічні чинники задоволеності шлюбом на різних етапах подружнього життя. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки». 2019. Випуск 1. С. 223–228.
27. Кравець В. Психологія сімейного життя: В 2-х ч. Тернопіль, 1995. 695 с
28. Крайніков Е. В. Психологія розвитку: Словник-довідник. Київ: Арістей, 2004. 257 с.
29. Лепіхова Л. А. Міжособистісні відносини / Л. А. Лепіхова // Психологія особистості: Словник-довідник / за ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. Київ: Рута, 2001. С. 71—72.
30. Максимова Н.Ю. Сімейне консультування : навч. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2015. 304 с.
31. Молода сім'я: проблеми та умови її становлення. Київ, 2003. 183 с.

32. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти / За ред. Е.М. Лібанової. Київ: Ін-т демографії та соц. досл. ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. 248 с
33. Мороз Р.А. Моделі шлюбно-сімейних відносин. Психологічна газета. 2014. № 1. С. 8–11.
34. Мушкевич М. І., Федоренко Р. П., Магдисюк Л. І., Дучимінська Т. І. Психологія молоді сім'ї: монографія / Мирослава Іванівна Мушкевич, Раїса Петрівна Федоренко, Тамара Іванівна Дучимінська, Людмила Іванівна Магдисюк. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 235 с.
35. Низовський Н. А. Психосемантична дослідження ціннісномотиваційних орієнтацій особистості / Низовський Н. А. // Психологічний журнал. 2005. № 3. С. 25–37.
36. Обозов М.М. Психологія міжособистісних відносин. Київ: Либідь, 1990р.
37. Пенькова О. І. Взаємодія у сім'ї як умова виховання особистості / О. І. Пенькова // Соціально-психологічні чинники взаємодії суспільства та освіти : матеріали методологічного семінару НАПН України, 17 листоп. 2010 р. : зб. матеріалів / за ред. акад. С. Д. Максименка. Київ: Вид. «Інтерпрес ЛТД», 2010. С. 220–227.
38. Пилат Н. І. Соціальна ідентичність особистості як чинник вибору стилю поведінки в конфлікті : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. психол. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи» / Н. І. Пилат. Київ, 2004. 20 с.
39. Пілецький В. Соціально-психологічне розуміння суб'єктивного благополуччя особистості в шлюбі. Збірник наукових праць: психологія. Випуск 21. С. 112–119.
40. Помиткіна Л.В., Злагодух В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.

41. Причини конфліктів в сім'ях. Інтернет-ресурс:
<http://studentam.net.ua/content/view/4122/86/>
42. Професійна освіта: Словник / За ред. Н.Г. Ничкало. Київ: Вища шк., 2000. 380 с.
43. Психологічна допомога сім'ї : посіб. / З. Г. Кісарчук та ін.; ред. З. Г. Кісарчук; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України, Центр соц. експертиз і прогнозів Ін-ту соціол. НАН України. Київ: б.в., 1998. 181 с.
44. Психологія / под. ред. Ю. Трофімова. Київ: Либідь, 2000. 558 с.
45. Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П.П. Горностая, Т. М. Титаренко. Київ: Рута, 2001. 320 с. Бібліогр.: с. 263 – 293. ISBN 966-7795- 11-X
46. Психологія сім'ї. Навчальний посібник за заг. ред. В.М.Поліщука // Суми.- «Університетська книга». 2008 р.
47. Психологія сімейних взаємин: навчальний посібник./за заг.ред. Корольчука М.С. Київ: Ніка-Центр, 2011. 296с
48. Психологія: Підручник / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалко, П.А. Гончарук. Київ: Либідь, 2005.
49. Рінінська М. Сімейні чвари. // Сім'я. 2000. № 9
50. Сєдих К. В. Психологія взаємодії систем: «сім'я та освітні інституції» / К. В. Сєдих. Полтава : Довкілля. Київ, 2008. 260 с.
51. Семиченко В. А. Психологія та педагогіка сімейного спілкування: навч. посіб. / В. А. Семиченко, В. С. Заслуженюк. Київ: Веселка, 1998. 214 с.
52. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т. М. Титаренко. Київ: Либідь, 2003. 376 с.
53. Федоренко Р. П. Психологічний практикум з консультування: зміст, прийоми, технології: навчальний посібник. для студ. вищ. навч. закл. / Р. П. Федоренко, К. І. Шкарлатюк. Луцьк : СЛУ ім. Лесі Українки, 2012. 200 с.

54. Федоренко Р. П. Психологія молодії сім'ї та сімейна криза : монографія / Р. П. Федоренко. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. 168 с.
55. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї: навчальний посібник. / Раїса Петрівна Федоренко. – Луцьк : Вежа-Друк, 2015.- 364 с.
56. Холмогорова А. Б. Сімейні фактори депресії / А. Б. Холмогорова // Питання психології. 2005. № 6. С. 63–71.
57. Форми і методи соціальної роботи в системі центрів соціальних служб для молоді / заг. ред.: С. В. Толстоухова, І. М. Пінчук ; Український держ. центр соціальних служб для молоді. Київ: УДЦССМ, 2000. 128 с.
58. Хлопоніна Н.Є. Вплив рольових очікувань подружжя на характер сімейного спілкування : автореф. дис. ... канд. психол. наук ; Інститут соціальної та політичної психології АПН України. Київ, 2017. 25 с
59. Чанцева-Коваленко О. М. Особливості віртуальної освіти дорослих в контексті сімейних стосунків / О. М. Чанцева-Коваленко // Освіта, наука та виробництво: розвиток та перспективи: матеріали І наук.-метод. конф., (Шостка, 28 квіт. 2015 р.). Суми : Сумський державний університет, 2015. 205 с. С. 194–196.
60. Чанцева-Коваленко О. М. Проблема формування готовності до сімейного життя та відповідального батьківства у молоді / О. М. Чанцева-Коваленко // Психологічний часопис : збірник наукових праць / за ред. С. Д. Максименка. № 1. Вип. 1. Київ: Інститут психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, 2015. 110 с. С. 98–102.
61. Чанцева-Коваленко О. М. Специфіка роботи практичного психолога під час сімейного консультування / О. М. Чанцева-Коваленко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер. № 12. Психологічні науки : зб. наук. пр. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. № 45 (69). 243 с. С. 126–133.

62. Ackoff R. L. On Purposeful Systems / Ackoff, R. L. and F. E. Emery. Chicago: Aldine, 1972. 228 p.
63. An Examination and Revision of the Love Attitude Scale in Serbia Bojan Todosijevi , Aleksandra Arancic and Snezana Ljubinkovic Deparment of Psychology, University of Novi Sad, Serbia [Electronic resource]. Regime to access: 69 https://interpersonaabpri.files.wordpress.com/2010/12/paper-4_an-examination-andrevision.pdf
64. Bardis P.D. The measurement of love: The Orpheus-Eurydice, Zeus and Penelope types / P.D. Bardis // Social Science. 1978. Vol. 53. P. 33-47.

ДОДАТКИ

Бланки психодіагностичних методик

Соціально-демографічна довідка сім'ї.

Шифр _____

1.	Час перебування у шлюбі (шлюбний стаж): _____
2.	Наявність дітей, їх стать і вік: _____
3.	Оцінка житлових умов сім'ї (<i>потрібне підкреслити</i>): <i>добрі задовільні незадовільні</i> <i>Проживання окремо чи разом з батьківською сім'єю.</i> <i>Проживання окремо чи разом із дітьми.</i>
4.	Оцінка матеріального стану сім'ї (<i>потрібне підкреслити</i>): <i>добрий задовільний незадовільний</i>
5.	Вік подружжя: <i>чоловік</i> _____ <i>дружина</i> _____
6.	Освітній рівень: <i>чоловік</i> _____ <i>дружина</i> _____
7.	Сфера професійної зайнятості подружжя: <i>чоловік</i> _____ <i>дружина</i> _____

Додаток Б**Тест-опитувальник «Задоволеність шлюбом»**

Інструкція: Уважно читайте кожне твердження і вибирайте один з трьох запропонованих варіантів відповідей. Намагайтеся уникати відповідей типу «важко сказати», «важко відповісти» тощо.

Текст опитувальника (варіант чоловіка)

1. Коли люди живуть так близько, як це спостерігається в сімейному житті, вони неминуче втрачають взаєморозуміння і гостроту сприйняття іншої людини:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

2. Ваші подружні відносини приносять вам:

- а) скоріше занепокоєння і страждання; б) важко відповісти;
в) скоріше радість і задоволення.

3. Родичі і друзі оцінюють ваш шлюб:

- а) як удалий; б) щось середнє; в) невдалий.

4. Якби ви могли, то змінили б щось у характері своєї дружини:

- а) багато чого; б) важко сказати; в) нічого.

5. Одна з проблем сучасного шлюбу полягає в тому, що все набридає, у тому числі й сексуальні стосунки:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

6. Коли ви порівнюєте своє сімейне життя із сімейним життям друзів і знайомих, вам здається, що ви:

- а) більш щасливі, ніж інші; б) важко сказати; в) щасливіші від інших.

7. Життя без сім'ї, близької людини – надто дорога ціна за цілковиту свободу:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

8. Виважаєте, що без вас життя вашої дружини було б неповноцінним:

- а) так; б) важко сказати; в) ні.

9. Сподівання більшості людей щодо шлюбу якоюсь мірою не справджуються:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

10. Тільки безліч різних обставин заважає подумати вам про розлучення:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

11. Якби повернути час, коли ви одружувалися, то вашою дружиною могла би стати:

- а) хто завгодно, тільки не теперішня дружина; б) важко сказати;
в) можливо, що саме теперішня дружина.

12. Ви пишаєтеся, що така людина, як ваша дружина, поруч с вами:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

13. На жаль, недоліки вашої дружини часто переважають її достоїнства:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

14. Основні перешкоди для щасливого подружнього життя найімовірніше криються:

- а) в характері вашої дружини; б) важко сказати; в) скоріше у нас обох.

15. Почуття, з якими ви одружувалися:

- а) підсилилися; б) важко сказати; в) ослабли.

16. Шлюб знижує творчі можливості людини:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

17. Можна сказати, що ваша дружина має достоїнства, що компенсують її недоліки:

- а) так; б) важко сказати; в) ні.

18. Нажаль, у вашому шлюбі не все гаразд з емоційною підтримкою один одного:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

19. Вам здається, що ваша дружина часто робить дурниці, говорить невлад, недоречно жартує:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

20. Життя в сім'ї, як вам здається, не залежить від вашої волі:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

21. Ваші сімейні відносини не внесли в життя порядку й організованості, на які ви очікували:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

22. Помиляються ті, хто вважає, що саме в сім'ї людина найменше може розраховувати на повагу:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

23. Як правило, товариство вашої дружини є для вас приємним:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

24. Щиро кажучи, у вашому подружньому житті немає і не було жодного світлого моменту:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

Тест-опитувальник «Задоволеність шлюбом»

Інструкція: Уважно читайте кожне твердження і вибирайте один з трьох запропонованих варіантів відповідей. Намагайтеся уникати відповідей типу «важко сказати», «важко відповісти» тощо.

Текст опитувальника (варіант дружини)

1. Коли люди живуть так близько, як це спостерігається в сімейному житті, вони неминуче втрачають взаєморозуміння і гостроту сприйняття іншої людини:

- а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

2. Ваші подружні відносини приносять вам:

- а) скоріше занепокоєння і страждання; б) важко відповісти;

в) скоріше радість і задоволення.

3. Родичі і друзі оцінюють ваш шлюб:

а) як удалий; б) щось середнє; в) невдалий.

4. Якби ви могли, то змінили б щось у характері свого чоловіка:

а) багато чого; б) важко сказати; в) нічого.

5. Одна з проблем сучасного шлюбу полягає в тому, що все набридає, у тому числі й сексуальні стосунки:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

6. Коли ви порівнюєте своє сімейне життя із сімейним життям друзів і знайомих, вам здається, що ви:

а) більш щасливі, ніж інші; б) важко сказати; в) щасливіші від інших.

7. Життя без сім'ї, близької людини – надто дорога ціна за цілковиту свободу:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

8. Виважаєте, що без вас життя вашого чоловіка було б неповноцінним:

а) так; б) важко сказати; в) ні.

9. Сподівання більшості людей щодо шлюбу якоюсь мірою не справджуються:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

10. Тільки безліч різних обставин заважає подумати вам про розлучення:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

11. Якби повернути час, коли ви одружувалися, то вашим чоловіком міг би стати:

а) хто завгодно, тільки не теперішній чоловік; б) важко сказати;

в) можливо, що саме теперішній чоловік.

12. Ви пишаєтеся, що така людина, як ваш чоловік, поруч с вами:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

13. На жаль, недоліки вашого чоловіка часто переважають її достоїнства:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

14. Основні перешкоди для щасливого подружнього життя найімовірніше криються:

а) в характері вашої дружини; б) важко сказати; в) скоріше у нас обох.

15. Почуття, з якими ви одружувалися:

а) підсилилися; б) важко сказати; в) ослабли.

16. Шлюб знижує творчі можливості людини:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

17. Можна сказати, що ваш чоловік має достоїнства, що компенсують її недоліки:

а) так; б) важко сказати; в) ні.

18. Нажаль, у вашому шлюбі не все гаразд з емоційною підтримкою один одного:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

19. Вам здається, що ваш чоловік часто робить дурниці, говорить невлад, недоречно жартує:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

20. Життя в сім'ї, як вам здається, не залежить від вашої волі:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

21. Ваші сімейні відносини не внесли в життя порядку й організованості, на які ви очікували:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

22. Помиляються ті, хто вважає, що саме в сім'ї людина найменше може розраховувати на повагу:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

23. Як правило, товариство вашого чоловіка є для вас приємним:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

24. Щиро кажучи, у вашому подружньому житті немає і не було жодного світлого моменту:

а) правильно; б) важко сказати; в) неправильно.

Додаток В**Методика РОД «Рольові очікування і домагання у шлюбі»**

Інструкція: Представлено різні твердження про шлюб, сім'ю, відносини між чоловіком і дружиною. Намагайтеся висловлювати вашу особисту думку. Важливо те, що ви про це думаєте, а не те, що є прийнятним у вашому колі спілкування.

Варіанти відповідей:

А – цілком згодний; **Б** – загалом це правильно;

В – це не зовсім так; **Г** – це неправильно.

Текст опитувальника (варіант чоловіка).

№	Зміст питання	Варіанти відповідей			
		А	Б	В	Г
1	Настрій і самопочуття людини залежить від задоволення її сексуальних потреб.				
2	Щастя у шлюбі залежить від сексуальної гармонії подружжя.				
3	Сексуальні стосунки – головне у відносинах чоловіка і дружини.				
4	Головне у шлюбі, щоб у чоловіка і дружини було багато спільних інтересів.				
5	Дружина – це друг, що поділяє мої інтереси, думки, захоплення.				
6	Дружина – це насамперед друг, з яким можна поговорити про свої справи.				
7	Найголовніша турбота дружини – годувати і доглядати всіх у сім'ї.				
8	Жінка може впасти в моїх очах, якщо вона погана господиня.				
9	Жінка може пишатися собою, якщо вона хороша господиня.				
10	Я хотів би, щоб моя дружина любила дітей.				
11	Жінка, яка вважає за обтяжливе бути матір'ю, є неповноцінною.				
12	Для мене головне в жінці, щоб вона була доброю матір'ю моїм дітям.				
13	Мені подобаються ділові і енергійні жінки.				
14	Я дуже ціную жінок, які серйозно захоплені своєю справою.				
15	Для мене дуже важливо, як оцінюють на роботі ділові і професійні якості моєї дружини.				
16	Дружина повинна насамперед створювати і підтримувати теплу, довірчу атмосферу в сім'ї.				
17	Для мене головне, щоб моя дружина добре розуміла мене і сприймала таким, який я є.				
18	Дружина – насамперед друг, який уважно і турботливо ставиться до моїх переживань, настрою, стану.				

19	Мені дуже подобається, коли моя дружина красиво і модно вдягнена.				
20	Я дуже ціную жінок, що вміють красиво вдягатися.				
21	Жінка має виглядати так, щоб на неї звертали увагу.				
22	Я завжди знаю, що потрібно купити для моєї сім'ї.				
23	Я люблю господарювати.				
24	Я можу робити ремонт квартири, лагодити побутову техніку.				
25	Діти люблять грати зі мною, охоче спілкуються.				
26	Я дуже люблю дітей і вмію з ними займатися.				
27	Я брав би активну участь у вихованні своєї дитини, навіть якби ми з дружиною вирішили розлучитися.				
28	Я прагну посісти гідне місце в житті.				
29	Я хочу стати фахівцем.				
30	Я пишаюся, коли мені доручають важку і відповідальну роботу.				
31	Близькі і друзі часто звертаються до мене за порадою, з проханням допомоги і підтримки.				
32	Оточуючі часто звертаються до мене зі своїми бідами.				
33	Я завжди щиро і зі співчуттям втішаю й опікую людей, які цього потребують.				
34	Мій настрій багато в чому залежить від того, як я виглядаю.				
35	Я намагаюся вдягати те, що мене личить.				
36	Я прискіпливо ставлюсь до крою костюма, фасону сорочок, кольору краватки.				

Методика РОД

Шифр _____

(«Рольові очікування і домагання у шлюбі»)

Інструкція: Представлено різні твердження про шлюб, сім'ю, відносини між чоловіком і дружиною. Намагайтеся висловлювати вашу особисту думку. Важливо те, що ви про це думаєте, а не те, що є прийнятним у вашому колі спілкування.

Варіанти відповідей:

А – цілком згодний; **Б** – загалом це правильно;

В – це не зовсім так; **Г** – це неправильно.

Текст опитувальника (варіант дружини).

№	Зміст питання	Варіанти відповідей			
		А	Б	В	Г

1	Настрій і самопочуття людини залежить від задоволення її сексуальних потреб.				
2	Щастя у шлюбі залежить від сексуальної гармонії подружжя.				
3	Сексуальні стосунки – головне у відносинах чоловіка і дружини.				
4	Головне у шлюбі, щоб у чоловіка і дружини було багато спільних інтересів.				
5	Чоловік – це друг, що поділяє мої інтереси, думки, захоплення.				
6	Чоловік – це насамперед друг, з яким можна поговорити про свої справи.				
7	Найголовніша турбота чоловіка – забезпечити матеріальний добробут і побутовий комфорт сім'ї.				
8	Чоловік має виконувати хатню роботу нарівні з дружиною.				
9	Чоловік повинен уміти обслуговувати себе, а не чекати, що дружина візьме на себе всі турботи про нього.				
10	Чоловік має ходити коло дітей не менше, ніж дружина.				
11	Я хотіла б, щоб мій чоловік любив дітей.				
12	Про чоловіка я роблю висновок, зважаючи на те, добрий чи поганий він батько.				
13	Мені подобаються ділові і енергійні чоловіки.				
14	Я дуже ціную чоловіків, які серйозно захоплені своєю справою.				
15	Для мене дуже важливо, як оцінюють на роботі ділові і професійні якості мого чоловіка.				
16	Чоловік повинен уміти створювати в сім'ї теплу, довірчу атмосферу.				
17	Для мене головне, щоб мій чоловік добре розумів мене і сприймав такою, яка я є.				
18	Чоловік – насамперед друг, який уважно і турботливо ставиться до моїх переживань, настрою, стану.				
19	Мені дуже подобається, коли мій чоловік красиво і модно вдягнений.				
20	Мені подобаються показні, високорослі чоловіки.				
21	Чоловік має виглядати так, щоб на нього було приємно подивитися.				
22	Найважливіша турбота жінки – щоб в сім'ї всі були доглянуті.				
23	Я завжди знаю, що потрібно купити для моєї сім'ї.				
24	Я збираю корисні поради господарці: як готувати смачні страви, консервувати овочі, фрукти.				
25	Головну роль у вихованні дитини завжди відіграє мати.				
26	Я не боюся труднощів, пов'язаних з народженням і вихованням дитини.				
27	Я люблю дітей і із задоволенням займаюся з ними.				
28	Я прагну посісти гідне місце в житті.				

29	Я хочу стати фахівцем.				
30	Я пишаюся, коли мені доручають важку і відповідальну роботу.				
31	Близькі і друзі часто звертаються до мене за порадою, з проханням допомоги і підтримки.				
32	Оточуючі часто звертаються до мене зі своїми бідами.				
33	Я завжди щиро і зі співчуттям втішаю й опікую людей, які цього потребують.				
34	Мій настрій багато в чому залежить від того, як я виглядаю.				
35	Я люблю красиво одягатись, носити прикраси, користуватися косметикою.				
36	Я надаю великого значення своєму зовнішньому вигляду.				

Додаток Б

Бланки обробки даних дослідження

Методика РОД.

№	Шкала сімейних цінностей ШСЦ	Номер питання	РО, бали		Номер питання	РД, бали		РО+РД, бали	
			Ч	Ж		Ч	Ж	Ч	Ж
1	Інтимно-сексуальна сфера	1, 2, 3							
2	Особистісна ідентифікація зі шлюбним партнером (спільність інтересів)	4, 5, 6							
3	Господарсько-побутова	7, 8, 9			22, 23, 24				
4	Батьківсько-виховна	10, 11, 12			25, 26, 27				
5	Соціальна активність	13, 14, 15			28, 29, 30				
6	Емоційно-терапевтична	16, 17, 18			31, 32, 33				

7	Значення зовнішньої привабливості	19, 20, 21			34, 35, 36				
---	-----------------------------------	------------	--	--	------------	--	--	--	--

Показники	Сімейні цінності/Узгодженість сімейних цінностей						
	Інтимно-сексуальна	Особистісна ідентифікація	Господарсько-побутова	Батьківсько-виховна	Соціальна активність	Емоційно-терапевтична	Значення зовнішньої привабливості
ШСЦ чоловік							
ШСЦ дружина							
УСЦ сім'я							